

Archeologienota

Aalst – Nieuwstraat 38

David Vanhee en Ruth Ferket

Bornem
2019

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: David Vanhee en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2019/12.807/128

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	10
2.3	Onderzoeksopdracht	14
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	14
2.3.2	Beschrijving geplande werken	14
2.3.3	Werkwijze	19
2.4	Assessmentrapport	19
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	19
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	26
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	36
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	48
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	50
3	Samenvatting	51
4	Bibliografie	52
4.1	Publicaties	52
4.2	Websites	52
5	Bijlagen	53
5.1	Archeologische periodes	53

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen binnen een archeologische zone liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het gaat om de archeologische zone Historische stadskern van Aalst. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2019J11

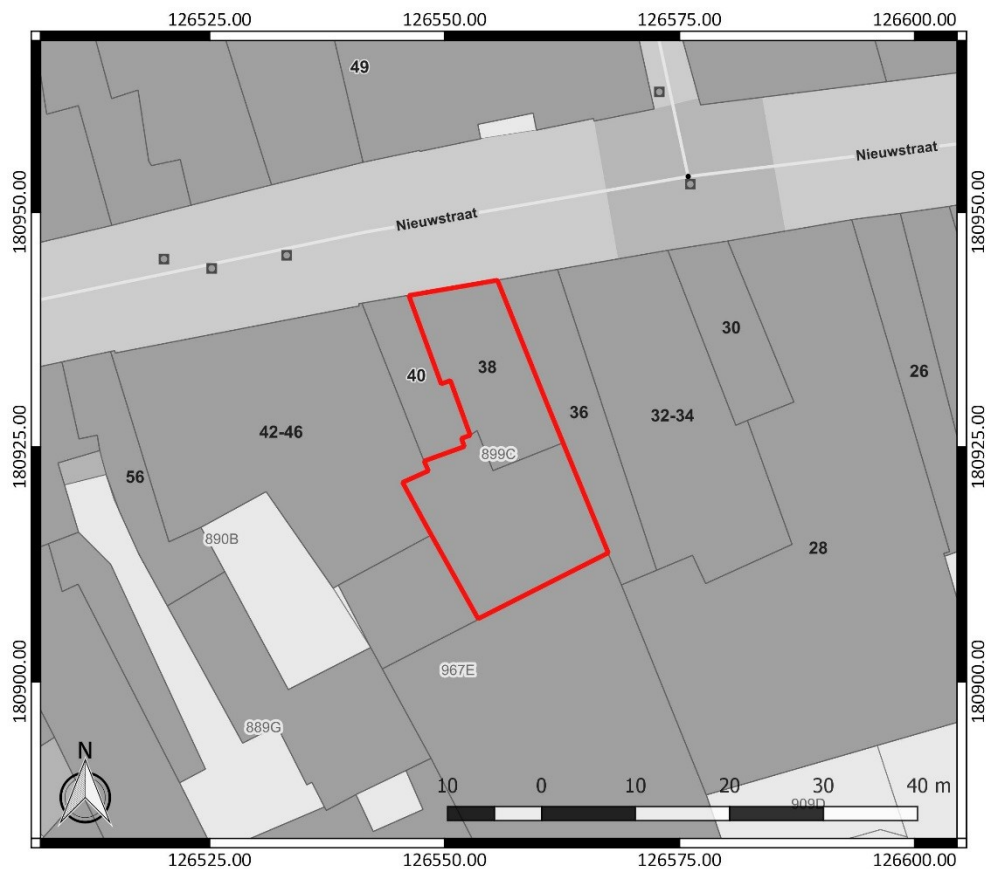
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Aalst, Aalst, Nieuwstraat 38, Nieuwstraat

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 126557 180943
- 126566 180916
- 126552 180909
- 126547 180941

Kadastraal plan:

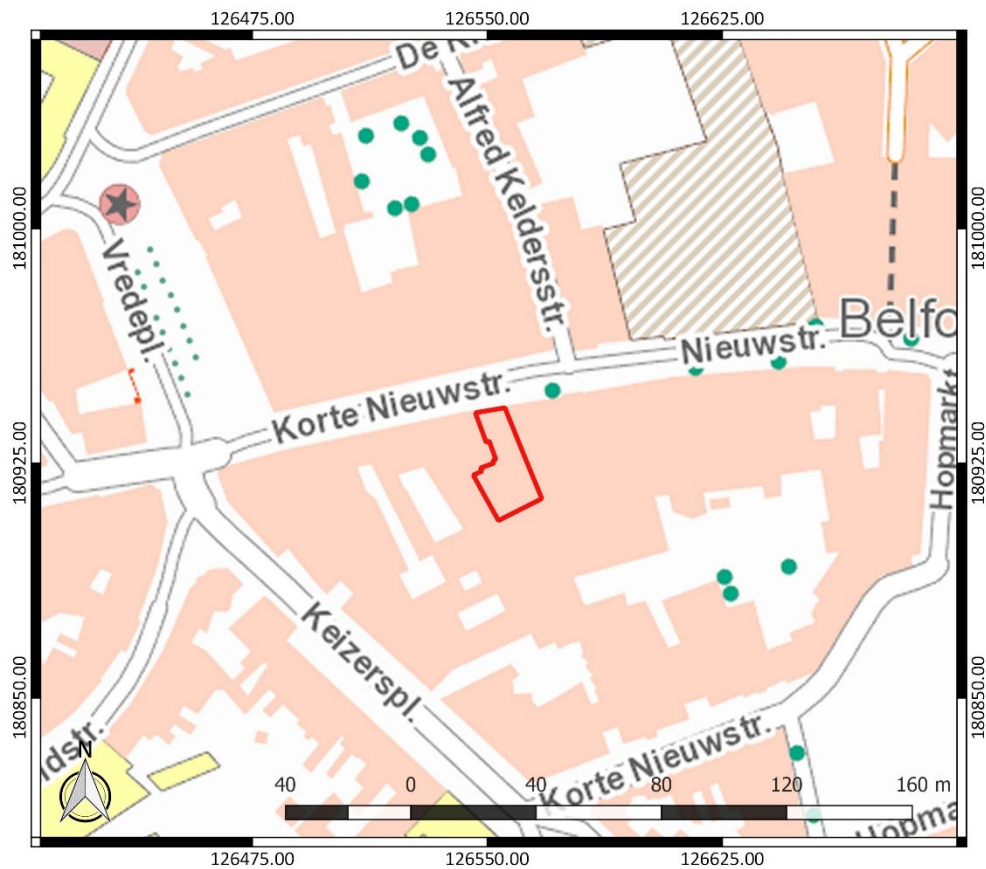

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Aalst, Afdeling 1, sectie A, nummer 899c

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 414 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

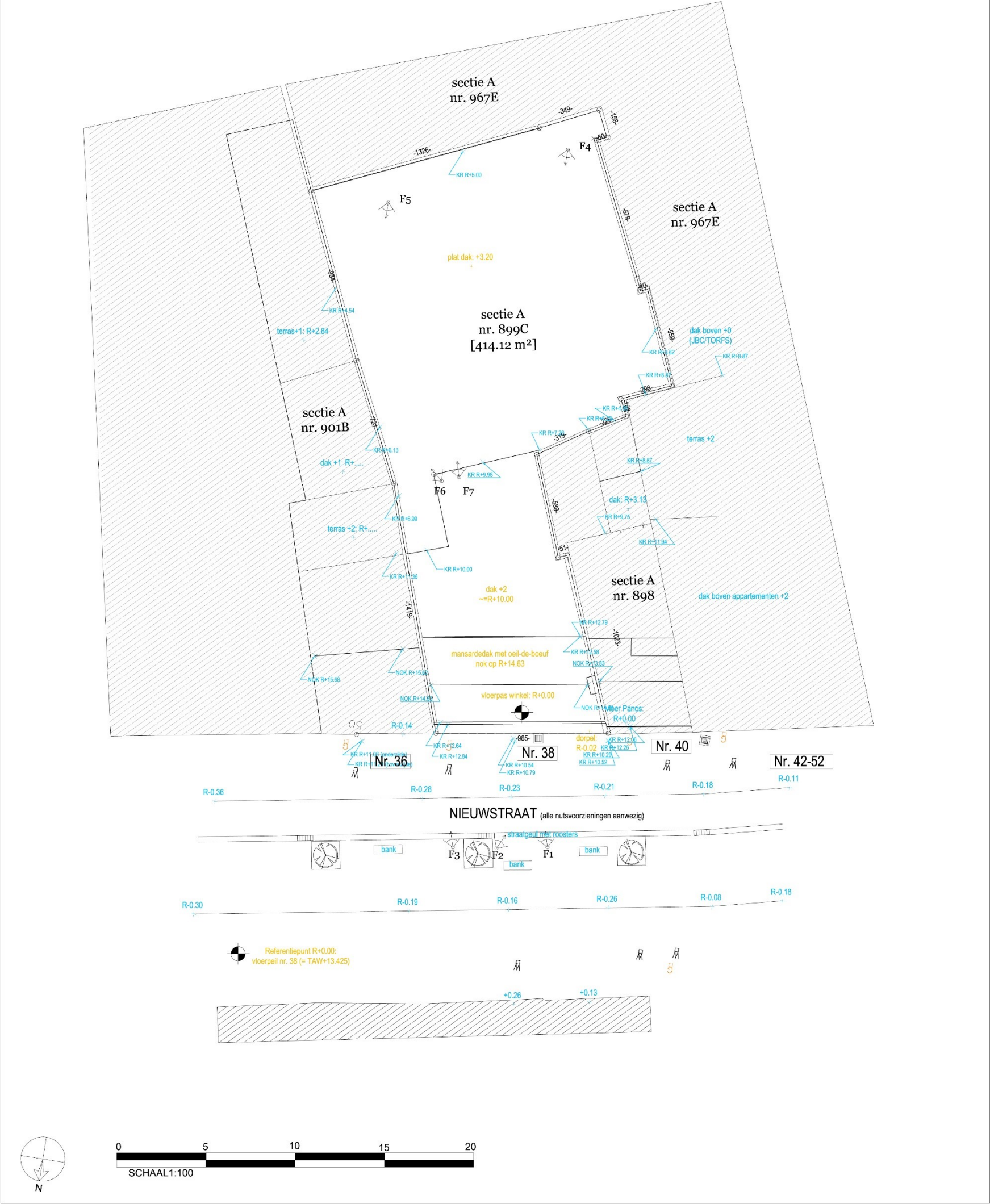
Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 01/10/2019 – 14/10/2019

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, historische bebouwing, tuin

Verstoorde zones: Het onderzoeksgebied is volledig bebouwd (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie van deze gebouwen enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend. Aan de straatzijde van de Nieuwstraat bevindt zich een kleine kelder, die gebruikt wordt als "stookplaats". Er is een grote stookolietank aanwezig voor de verwarming van het gebouw, evenals technische uitrustingen zoals de bedieningskast van de airco, data-voorzieningen en een elektriciteitskast.

Figuur 3: Verstoringenkaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Maten in [cm]
Hoogtepeilen in [m]: Relatief tov R+0.00
(= bestaande en nieuwe vloerplas winkel)

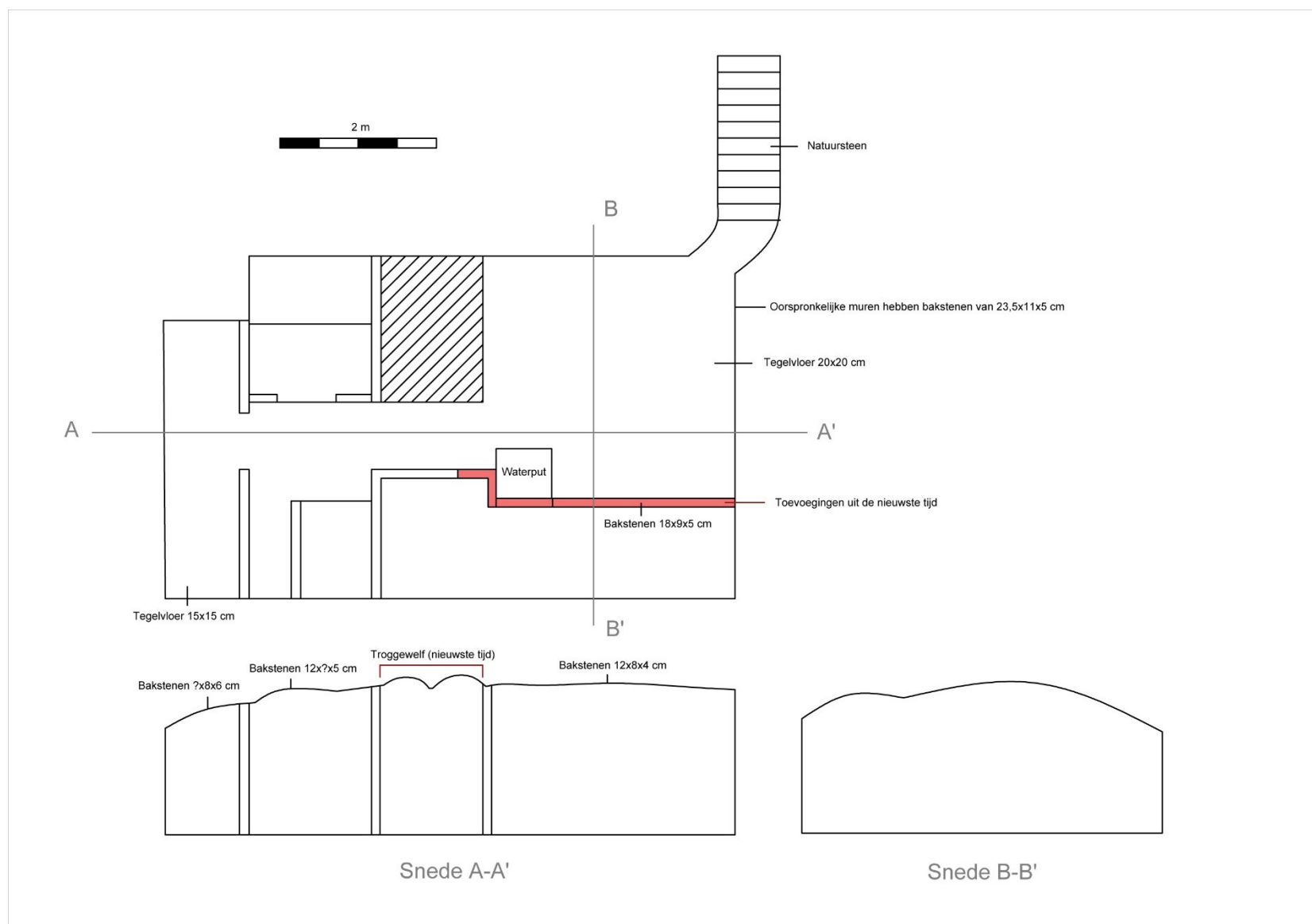
BOUWHEER
Standaard Boekhandel nv
Industriepark-Noord 28A
9100 SINT-NIKLAAS

DOSSIER
dossier nr.: 18/452
plan: Implantingsplan bestaande toestand
plannaam: BA_HANDEL_L_B_1
datum: 15/03/2019
schaal: 1/100
bouwplaats: Nieuwstraat 38 - 9300 AALST

ARCHITECT
Liesbeth De Raeymaecker, ir.-arch.
Achterheide 9
2870 Liezele
GSM: 0494-98 85 86
Email: liesbethderaeymaecker@telenet.be

Figuur 4: Implantingsplan bestaande toestand (Liesbeth De Raeymaecker, ir.-arch.)

Figuur 5: Grondplan en snedes bestaande kelder

2.2 Archeologische voorkennis

Ter hoogte van het onderzoeksgebied, aan de zijde van de Nieuwstraat, is vandaag de dag een kelder aanwezig. In het kader van het bureauonderzoek werd een plaatsbezoek uitgevoerd. Daarbij werd de kelder geregistreerd. Het blijkt om een historische kelder te gaan. De meeste muren zijn opgebouwd uit bakstenen van 23,5x11x5 cm. Ze zijn gemetst met zavelmortel en de muren zijn daarna gekalkt. Wanneer we de afmetingen van de bakstenen vergelijken met afmetingen die elders in Aalst geregistreerd werden, dan komen we op basis van het formaat op een datering in de tweede helft van de 17de of in de 18de eeuw.³

Figuur 6: Tongewelf parallel aan de Nieuwstraat

De kelder is voorzien van een Boheemse kap, een gewelfvorm die ontstaat door de wenteling van minder dan een halve cirkel om zijn verticale as.⁴ Ze zijn opgebouwd uit bakstenen van 23,5x11x5 cm, 12x23x5 cm en 12x23x4 cm. Ook de kloostergewelven zijn gemetst met zavelmortel en de muren zijn daarna gekalkt. Centraal in de kelder bevinden zich twee troggewelven die in de nieuwste tijd te dateren zijn.

³ Bruggeman *et al.* 2019, 206-208

⁴ Haslinghuis/Janse 2005, 190

Figuur 7: Troggewelven en een dichtgemetst keldergat

Eén trap geeft toegang tot de kelder. De treden zijn uitgevoerd in natuursteen. In de hoek van de kelder is aan de tegenoverliggende zijde als waar de trap op uitgaat een niet toegankelijke zone. Ook centraal in de kelder is een niet toegankelijke zone aanwezig.

Figuur 8: Keldertrap

Tijdens het plaatsbezoek werd ook de aanwezigheid van een waterput vastgesteld. In de waterput zijn nog steeds buizen aanwezig om water op te pompen.

Figuur 9: Waterput in de kelder

Buiten het troggewelf zijn jongere ingrepen beperkt gebleven tot het metsen van een muurtje in bakstenen van 18x9x5 cm, het plaatsen van een stookolietank en het plaatsen van een verwarmingsketel.

Figuur 10: Recente toevoegingen in de kelder

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

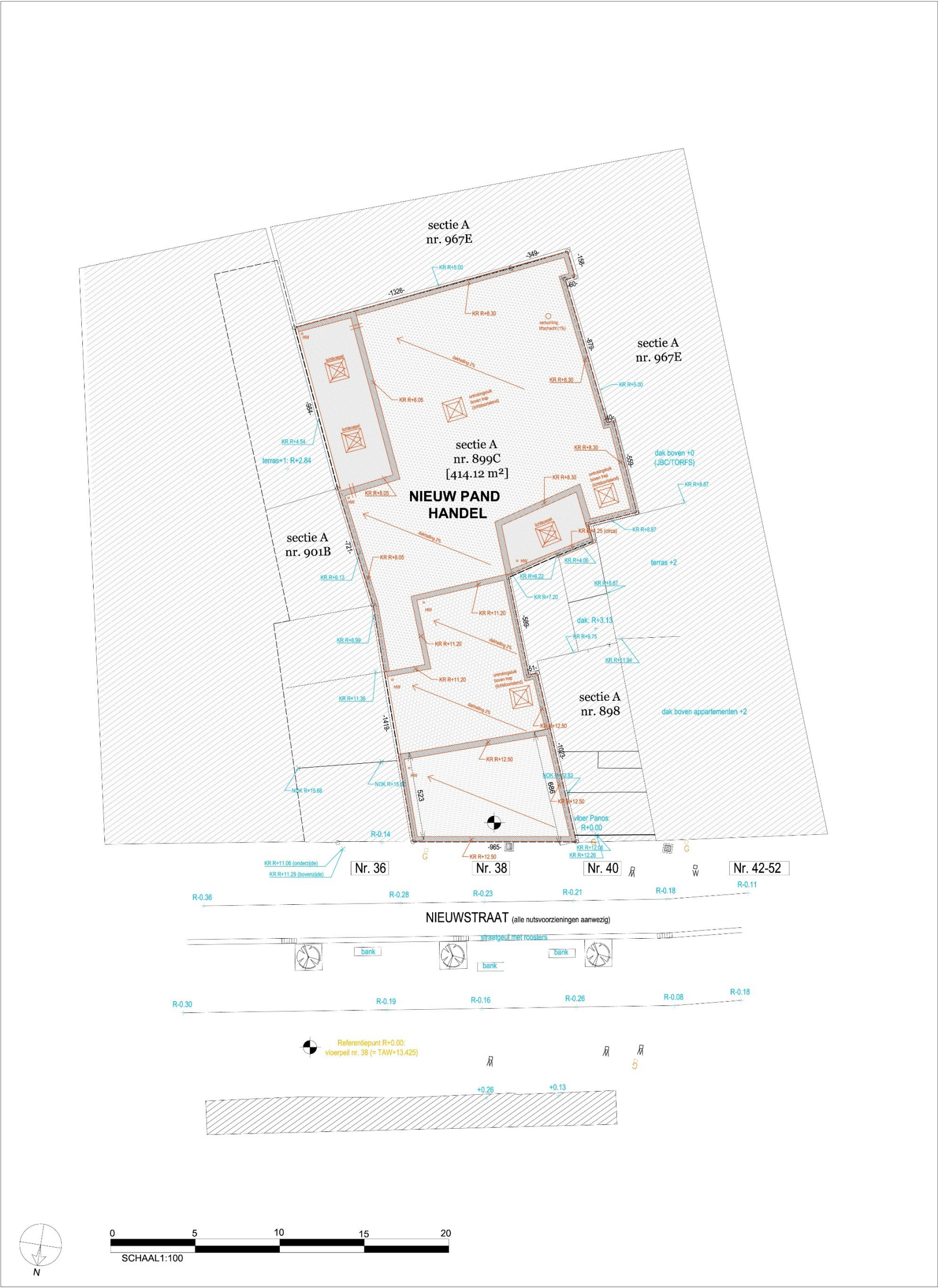
Op het terrein zal het bestaande winkelpand afgebroken worden. Dit bestaande pand beschikt over een kelder aan de voorzijde (aan de kant van de Nieuwstraat). Het is momenteel nog niet duidelijk of de kelder gedempt zal worden, of extra gestut wordt zodat zware machines in functie van de sloopwerken er over kunnen rijden. Alleszins werd reeds een registratie van de kelder uitgevoerd. Het blijkt een historische kelder te zijn.

In de plaats komt er een nieuw winkelpand met ruimte voor een winkel op het gelijkvloers en op de eerste verdieping (Figuur 11). De fundering zal vermoedelijk bestaan uit een paalfundering, maar dit zal pas definitief bepaald worden na de afbraak van het bestaand gebouw (Figuur 13 en Figuur 14). De verstoringsdiepte van de fundering ligt nog niet vast.

Binnen de winkel zal plaats zijn voor toiletten voor personeel en bezoekers en voor een uitgietsbak en lavabo (Figuur 12). De leidingen worden onder het vloerniveau geplaatst en worden aangesloten op de openbare riolering.

Het hemelwater wordt opgevangen in een hemelwaterput en infiltratieput van beide 10.000 liter, waarop een overloop voorzien wordt naar de openbare riolering. Deze putten worden achteraan de winkel geplaatst, onder het vloerniveau. Er wordt ook een goederenlift met liftput geïnstalleerd. De liftput en de waterputten van 10.000 liter betekenen plaatselijk een grotere verstoringsdiepte.

Waar werfinrichting wordt voorzien, is momenteel niet duidelijk. Deze vragen worden met de aannemer besproken, van zodra deze gekend is. Vermoedelijk worden geen beschoeiingen voorzien.

Maten in [cm]
Hoogtepeilen in [m]: Relatief tov R+0.00
(= bestaande en nieuwe vloerpasswinkels)

BOUWHEER
Standaard Boekhandel nv
Industriepark-Noord 28A
9100 SINT-NIKLAAS

DOSSIER
dossier nr.: 18/452
plan : Implantingsplan nieuwe toestand
plannaam: BA_HANDEL_LN_1
datum : 15/03/2019
schaal : 1/100
bouwplaats: Nieuwstraat 38 - 9300 AALST

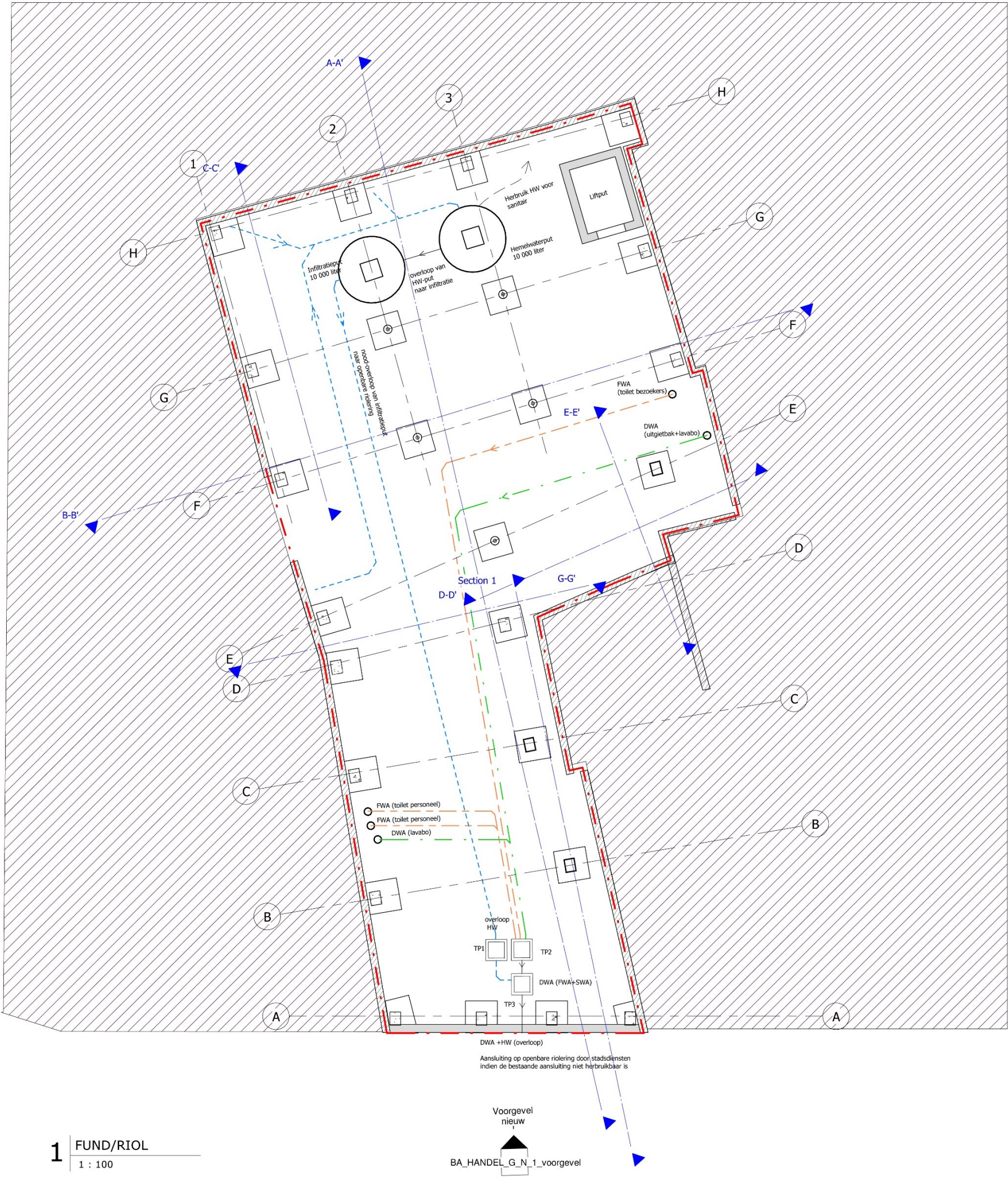
ARCHITECT
Liesbeth De Raeymaecker, ir.-arch.
Achterheide 9
2870 Liezele
GSM : 0494-98 85 86
Email : liesbethderaeymaecker@telenet.be

Figuur 11: Implantingsplan nieuwe toestand (Liesbeth De Raeymaecker, ir.-arch.)

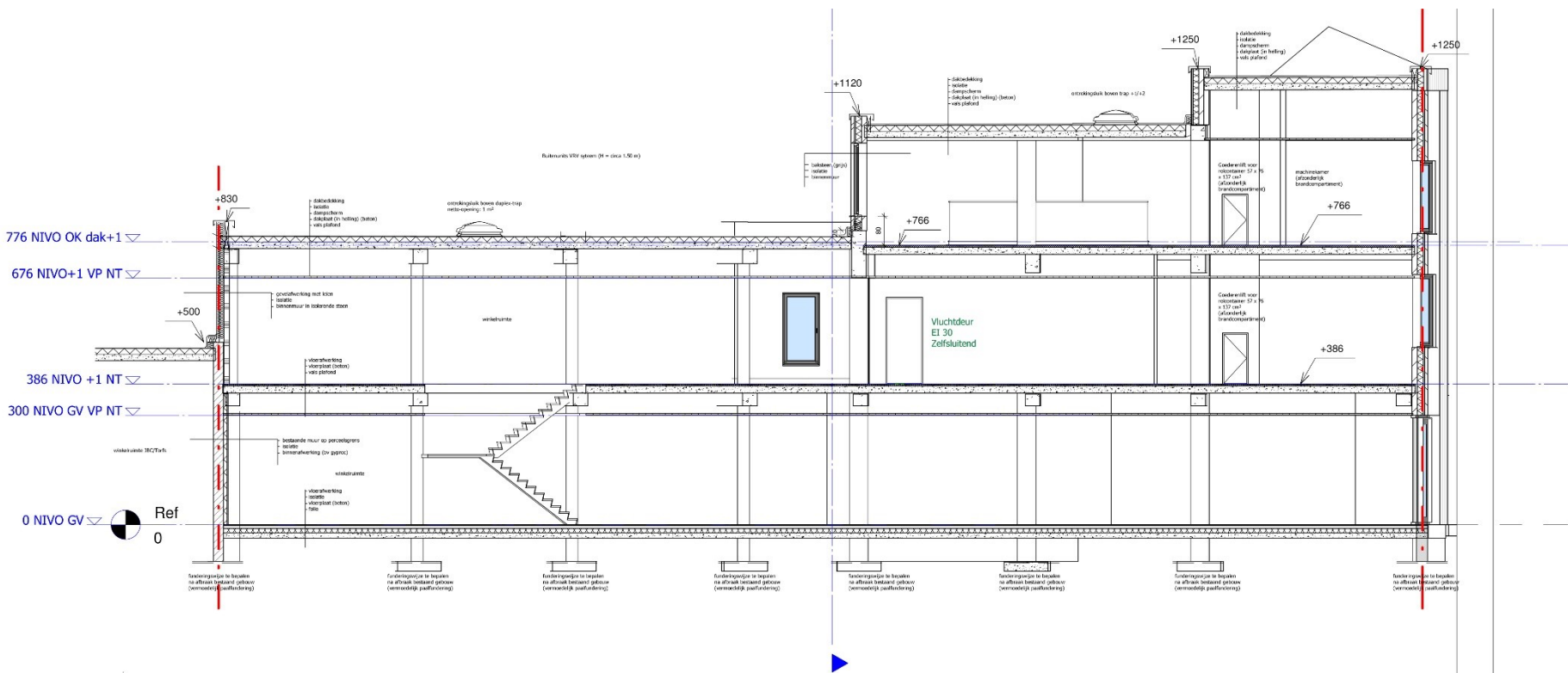
6. - AAN DE A-RIOL AANGESLOTEN INDRUK -
Er is riolering in de openbare weg, waarop de toegang naar het betrokken gebouw aansluit. De riolering is aangesloten op een RWZI en er is geen aparte afvoer van hemelwater mogelijk via aansluiting op een gracht of een waterloop of op een aparte hemelwaterleiding in de weg.

6. - AAN DE A-RIOL AANGESLOTEN INDRUK -
- volume:
(414 m² - 60 m²) 354 m² x 25 l/m² = 8850 m³
- oppervlakte:
(414 m² - 60 m²) 354 m² x 25 l/m² = 14,2 m²

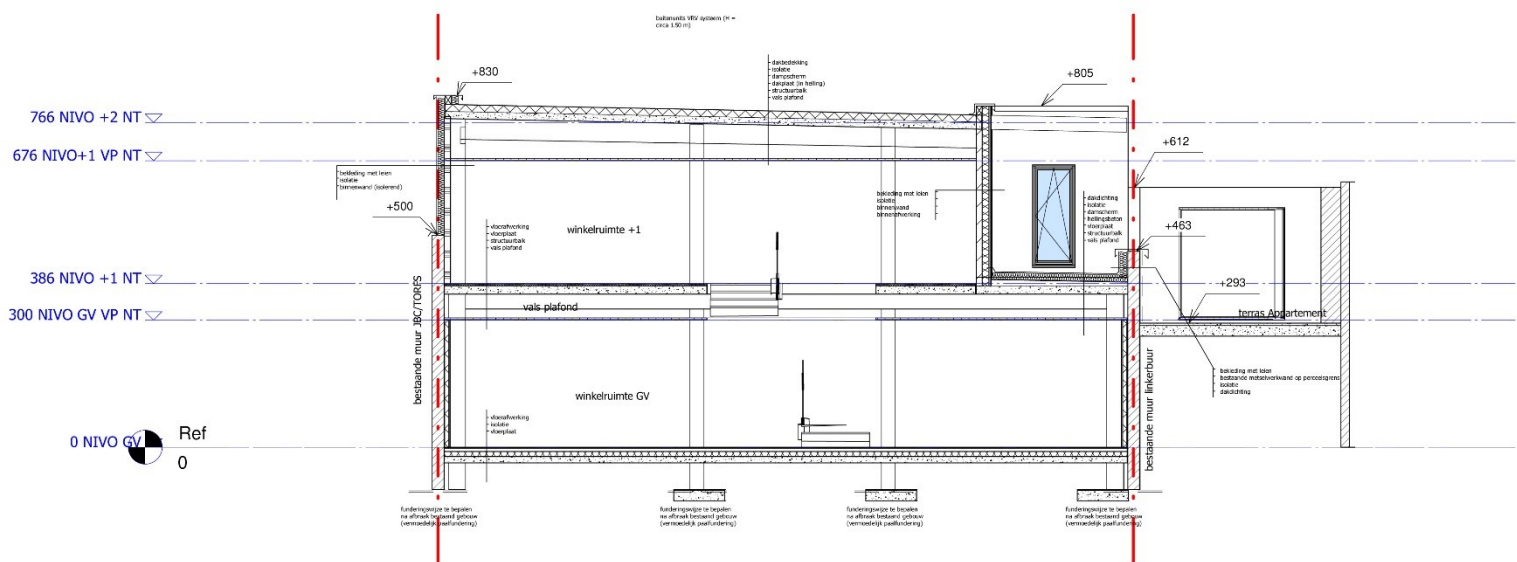
VOORZIEN:
Infiltratieput met volume 10000 liter en infiltratieoppervlak van 16 m² >>>> voldoet

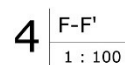
Figuur 12: Funderings- en rioleringsplan (Liesbeth De Raeymaeker, ir.-arch.)

1250 Kroonlijst

Figuur 13: Snedes A-A' en B-B' (Liesbeth De Raeymaecker, ir.-arch.)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden en die vooral een lange geschiedenis van bebouwing kent. Daarom heeft het bureauonderzoek als bijkomend doel de evolutie van de historische bebouwing te kennen. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan het onderzoek van archieven.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de potentiële bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is gegeorefereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Er worden tien momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. Het gaat om de volgende historische kaarten: de kaart van Jacob Van Deventer (midden 16de eeuw), het plan van Braun & Hogenberg (1588), een kaart van Aalst na de Spaanse tijd (1590), de kaart van De Deyn (1629), het plan van Sanderus (1644), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), een kadasterkaart uit 1818, het primitief kadasterplan (1830-1833), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879). De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

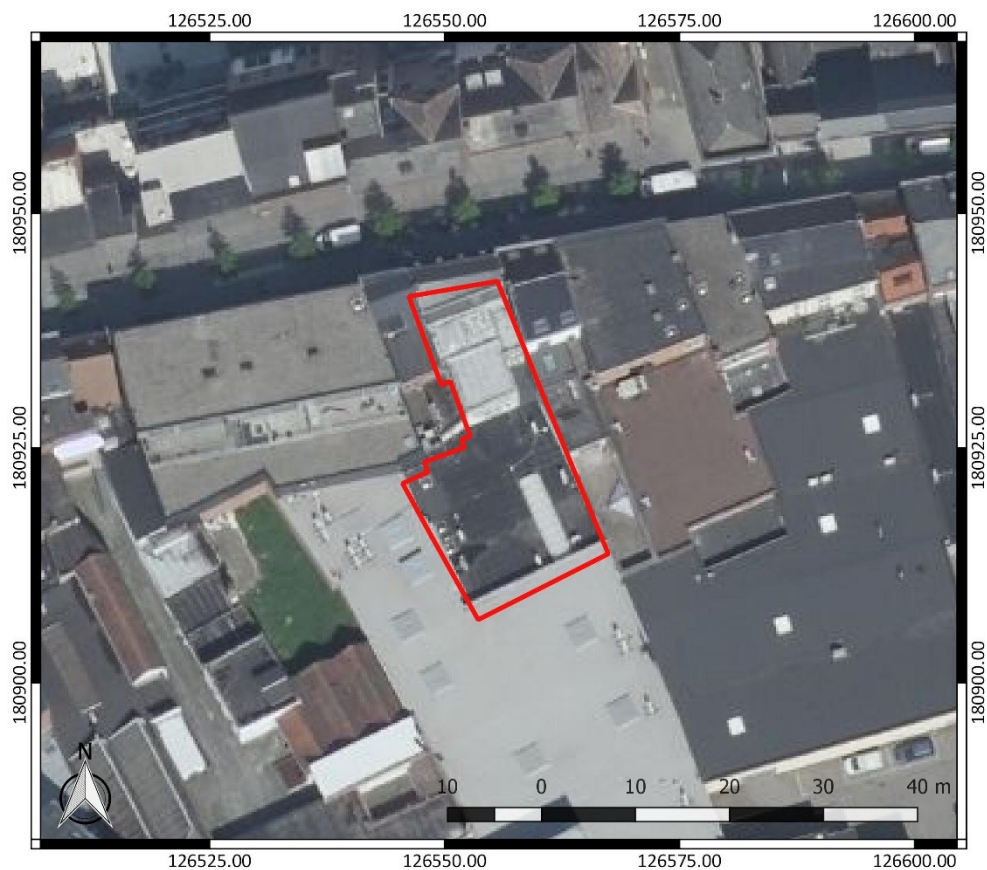
In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

Ook het Stadsarchief van de stad Aalst werd geraadpleegd bij de opmaak van de archeologienota.

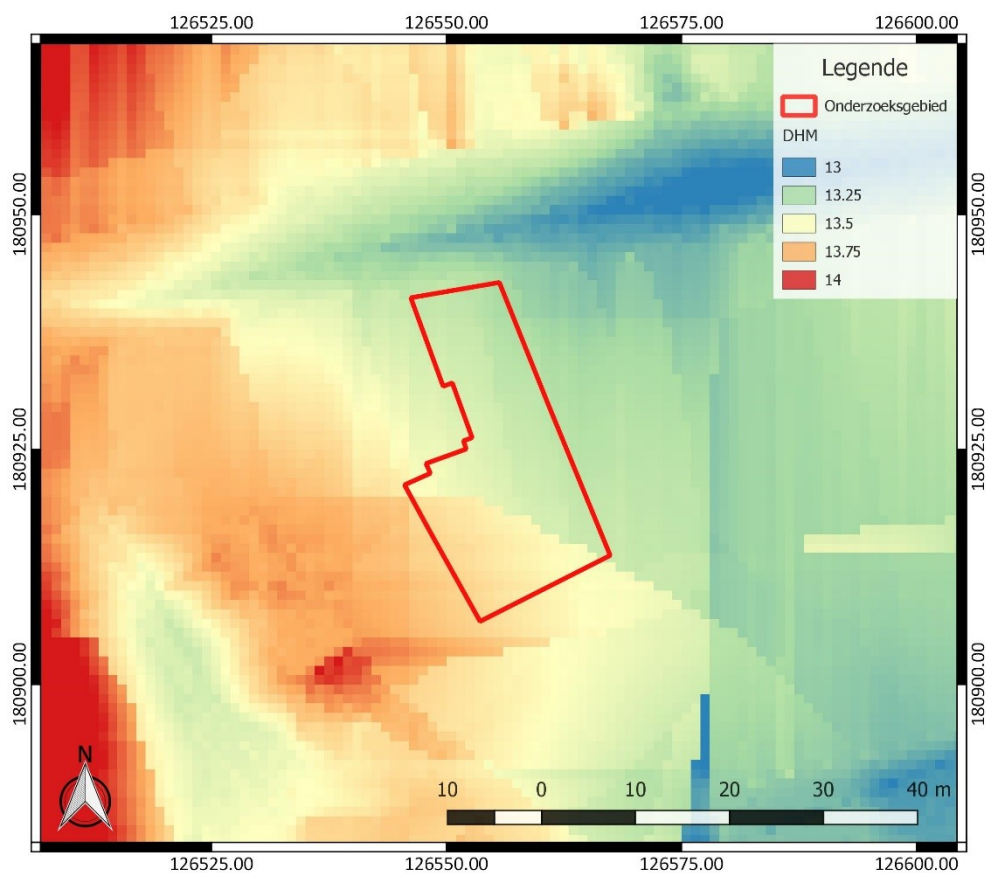
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

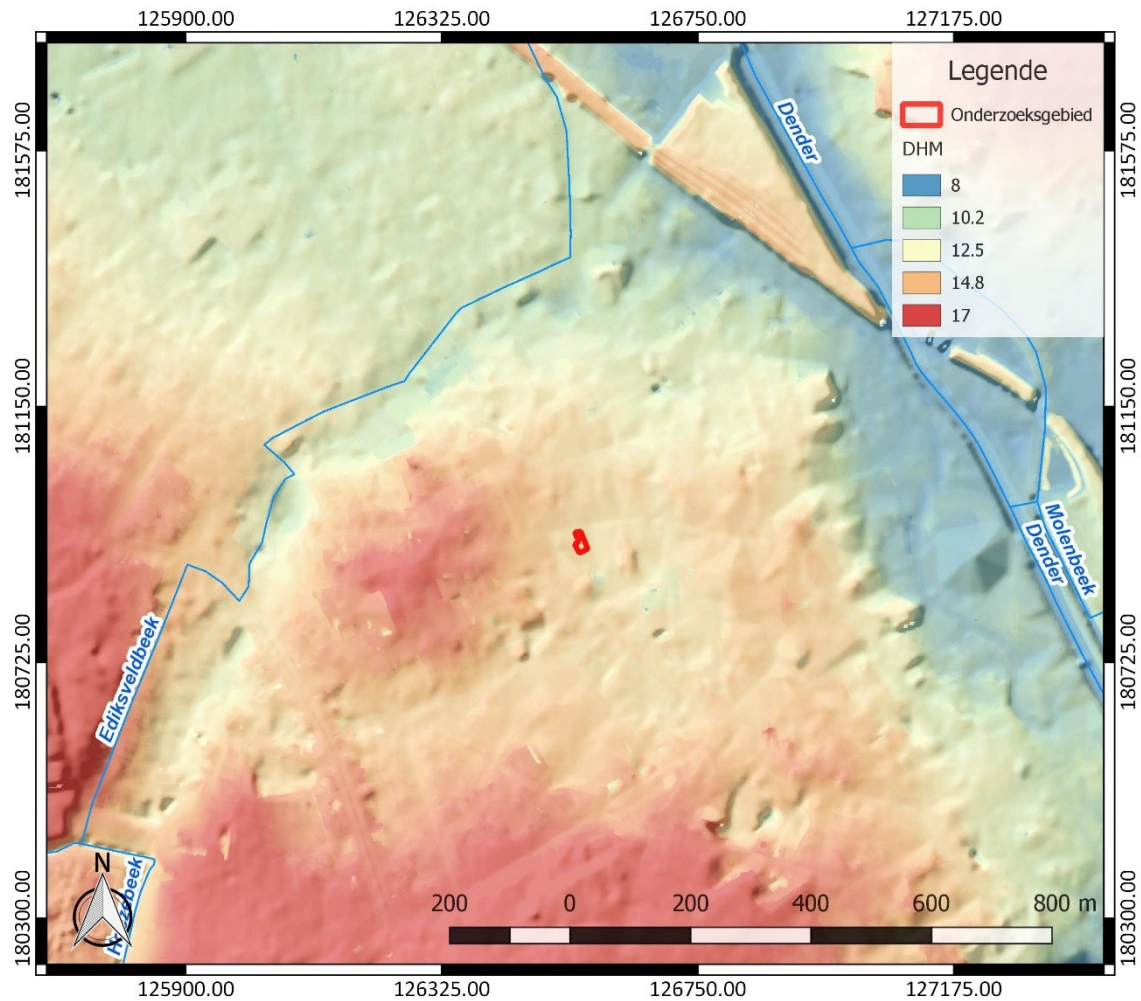
Het onderzoeksgebied bevindt zich in het westen van het historisch centrum van Aalst. Het terrein situeert zich in het bouwblok dat begrensd wordt door de Nieuwstraat in het noorden, de Hopmarkt in het oosten, de Korte Nieuwstraat in het zuiden en het Keizersplein in het westen (Figuur 15). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Hydrografisch behoort het tot het Denderbekken. Ten noordoosten en ten oosten van het terrein stroomt de Dender. Ten oosten is ook de Molenbeek gesitueerd. Verder bevindt de Hoezebeek zich ten zuidwesten en loopt de Ediksveldbeek ten westen en noordwesten van het onderzoeksgebied (Figuur 17).

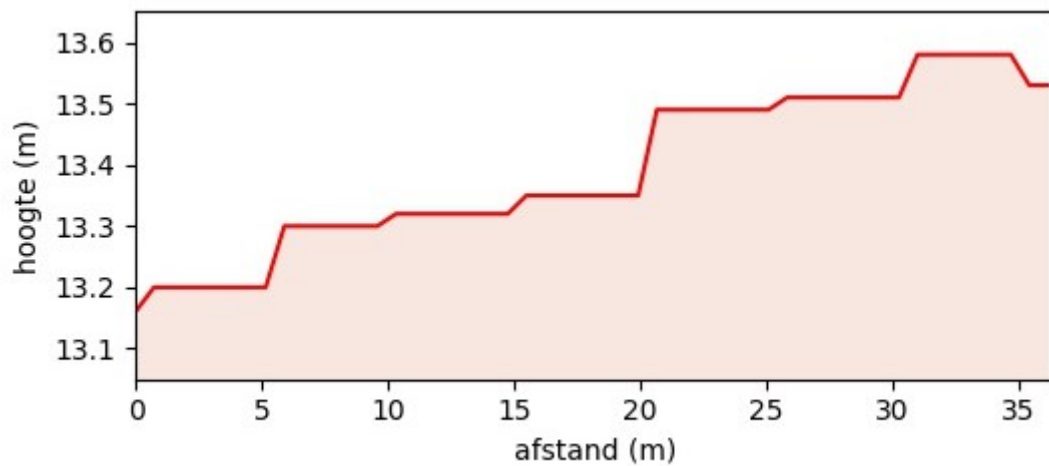
Figuur 15: Luchtfoto van 2018 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 16: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 17: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

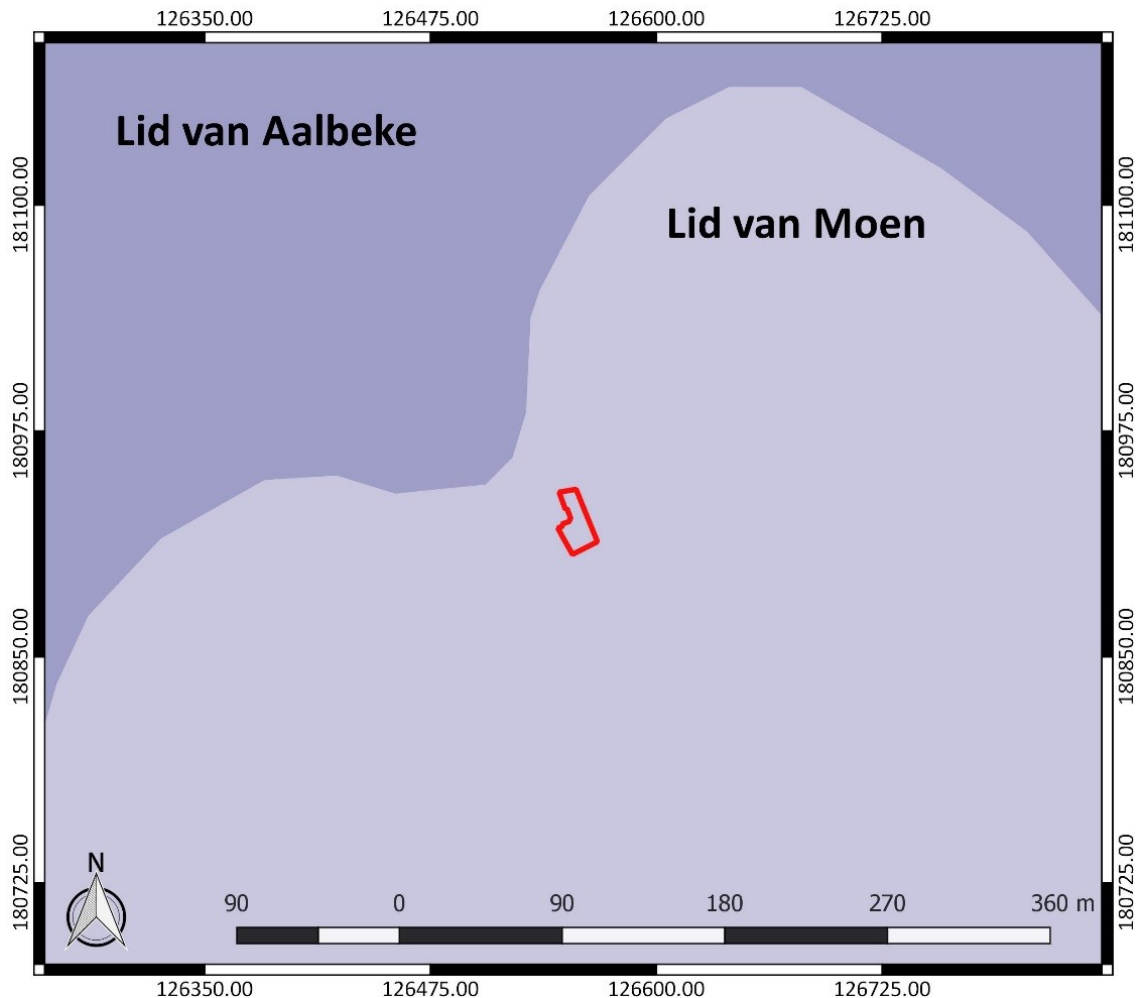

Figuur 18: Hoogteverloop van noord naar zuid over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch bevindt het onderzoeksgebied zich op een hoogte in de buurt van de Dendervallei. In de omgeving wordt de Dender ingesloten in een vrij smalle vallei met een sterk ontwikkeld laagterras aan de westelijke kant. De morfologie van het gebied is vrij vlak. Ze is afkomstig van de

fluvioperiglaciale Weichseliaanafzettingen en kende nadien een verdere afvlakking tijdens het Holoceen. De topografie ligt er tussen 10 en 15 m TAW.⁵

De kern van Aalst bevindt zich op de linkeroever van de Dender, waar de leemstreek overgaat in de zandleemstreek. Het onderzoeksgebied is gelegen op de noordoostelijke uitloper van een leemrug, die een steilrand vormt met het alluviaal gebied van de Dender (Figuur 16).⁶ Het terrein kent een hoogte van 13,2 tot 13,6 m TAW (Figuur 18) en helt zeer licht af naar het zuidwesten toe.

Figuur 19: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 19) bestaat uit het Lid van Moen. Dit wordt gekenmerkt door grijze klei tot silt, die kleihoudend is en die kleilagen en *Nummulites planulatus* bevat. Ten noorden en ten westen strekt het Lid van Aalbeke zich uit, dat bestaat uit donkergrijze tot blauwe klei met glimmers.⁷

⁵ Vermeire *et al.* 1999, 7-8

⁶ De Groote 2013, 6

⁷ www.geopunt.be/kaart

De quartairgeologische kaart (Figuur 20) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen kunnen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Mogelijk zijn deze echter afwezig. Hieronder bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). Rondom het terrein komen bovenop de eerder vernoemde afzettingen nog jongere fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) voor. Ze zijn gearceerd weergegeven op de kaart en komen grotendeels overeen met de waterlopen die hoger reeds beschreven werden. Verder ten westen en ten zuidwesten bevinden zich enkel de vernoemde eolische afzettingen en/of de hellingafzettingen.⁸

Figuur 20: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁸ www.geopunt.be/kaart

2

ELPw en/of HQ

ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.

HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.

3

ELPw en/of HQ

FLPw

* De karteereenheid is mogelijk afwezig.

ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.

HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.

FLPw Fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).

3a

FH

ELPw en/of HQ

FLPw

* De karteereenheid is mogelijk afwezig.

◇ De karteereenheid ontbreekt mogelijk in sommige delen van de beekvalleien buiten de Vlaamse Vallei en haar uitlopers.

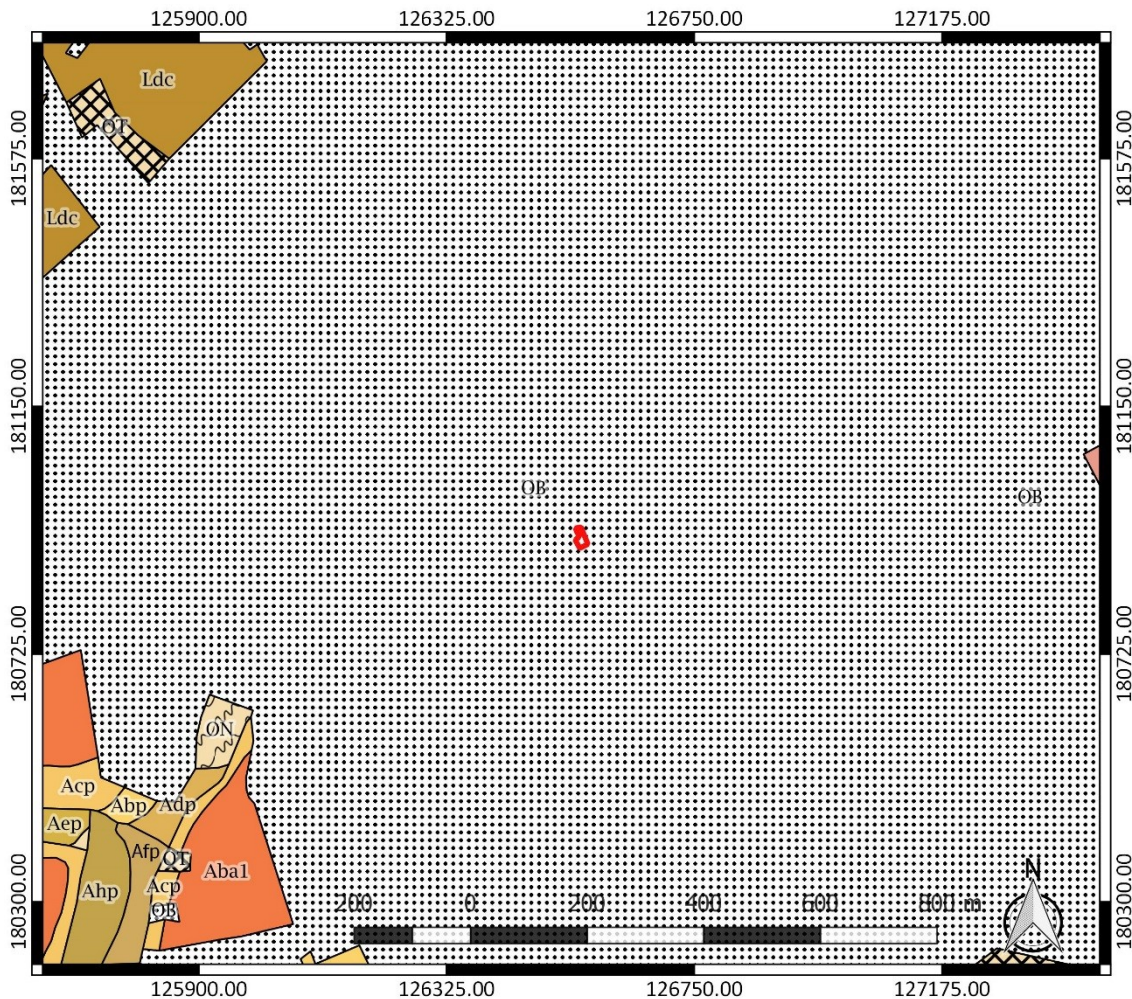
FH Fluviale afzettingen (organochemisch en primair inclusief), afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan).

ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.

HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.

FLPw Fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).

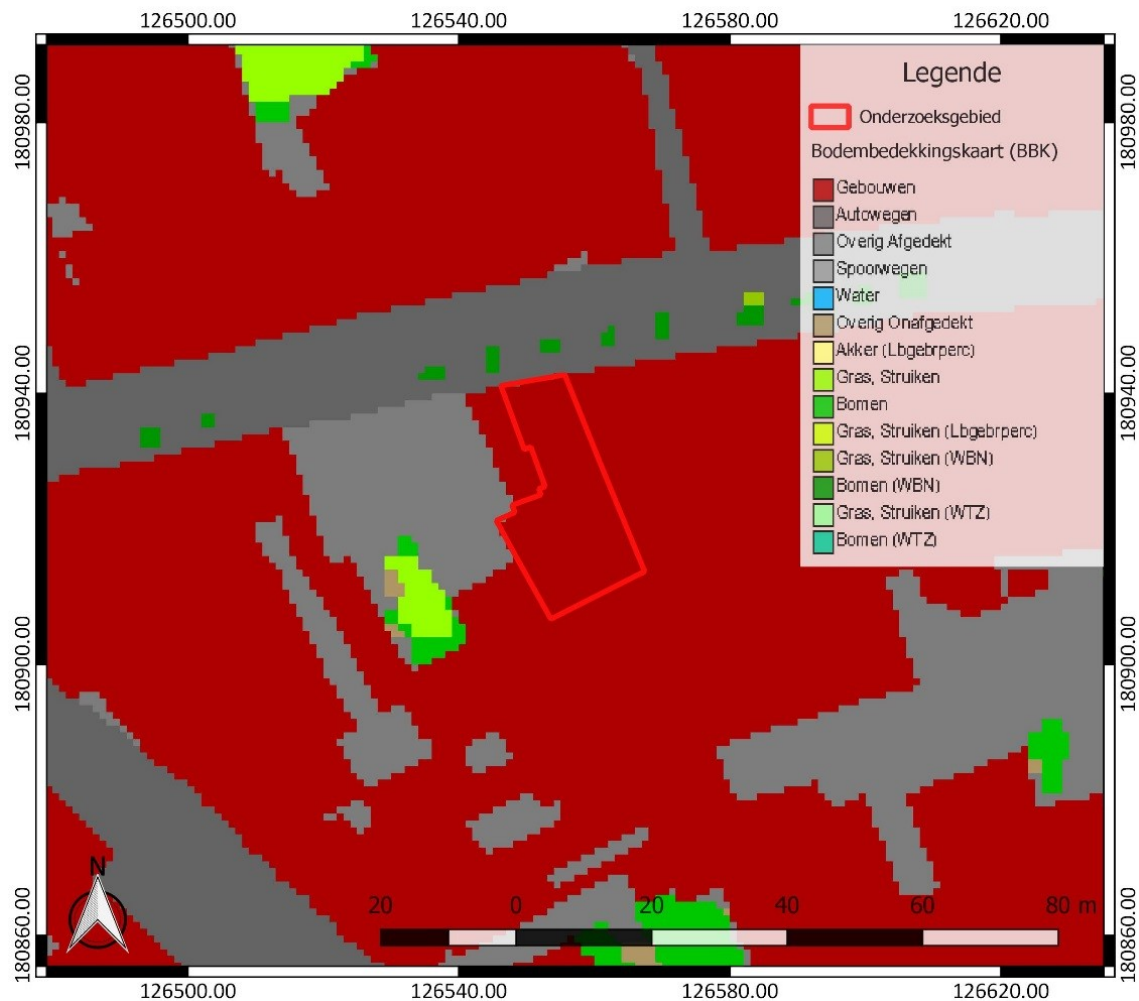
Figuur 21: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

Figuur 22: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 22) situeert het onderzoeksgebied en de volledige omgeving in een bebouwde zone (OB). Op enige afstand ten zuidwesten treffen we onder meer een droge leembodem aan met een textuur B horizont en een dunne A horizont van minder dan 40 cm (Aba1).⁹ Daarnaast geeft de kaart ten zuidwesten leembodems zonder profiel weer. Het gaat om een matig droge (Acp), een droge (Abp), een matig natte (Adp), een natte (Aep, Ahp) en een zeer natte (Afp) leembodem zonder profiel. Ten noordwesten wordt op basis van de bodemkaart een matig natte zandleembodem met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Ldc) verwacht. Volgens de bodemgebruikskaat is het terrein volledig bebouwd (Figuur 23). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 15).

⁹ Louis 1961, 32

Figuur 23: Bodemgebruikskartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De naam Aalst heeft een pre-Germaanse oorsprong. De nederzittingsnaam zou afgeleid zijn van *alhusta-*, een germanisering van *alkustom*, dat afgeleid is van het Belgische *alkos* en “heiligheid” betekent. Waarschijnlijk bevond zich al van oudsher een belangrijke oversteekplaats op de plaats waar de noordoostelijke uitloper van een leemrug een steilrand vormt met het alluviaal gebied van de Dender. Op deze plaats bevindt de bedding van de rivier zich zeer dicht bij de leemrug. De middeleeuwse stad Aalst heeft zich op deze plaats ontwikkeld.¹⁰

De oudste teksten die Aalst noemen, stammen uit de 9de eeuw en vermelden eigendommen van de abdij van Lobbes. Er is sprake van de *Villa Alost*, een tweeledig uitgebaat domein, bestaande uit een vronhof (de centrale exploitatiehoeve) met reserve (die rechtstreeks door de heer geëxploiteerd werd) en tenures (die bewerkt werden door afhankelijke boeren). Verder waren er andere *mansi*, een soort van boerderijen met een vaste oppervlakte aan land, die verplicht waren diensten te leveren en te betalen in geld (voor militaire dienst) en in natura. In de 13de eeuw duidt de benaming *Zelhof*, een Germaanse nederzittingsnaam die verwijst naar een domeincentrum, de locatie van de *Villa Alost* aan. Op ongeveer 75 m afstand lag de Sint-Martinuskerk, de latere parochiekerk, die op basis van de patroonheilige ook nog in de vroege middeleeuwen gesitueerd wordt. De kerk ontstond waarschijnlijk als domeinkerk.¹¹

¹⁰ De Groote 2013, 6-7

¹¹ De Groote 2013, 9

Ter hoogte van de site van het Sint-Jozefscollege, op de rand van de kouterrug net voor de steilrand en dichtbij een belangrijke oversteekplaats aan de Dender, zijn Merovingische resten teruggevonden die dateren uit de 5de of de eerste helft van de 6de eeuw. Ze getuigen van een bewoningskern uit de vroege middeleeuwen. Opvallend is dat alle Merovingische vondsten en bewoningsresten in Aalst uitsluitend binnen de latere, eerste stadsomwalling zijn gesitueerd. Dit wijst op het belang van deze zone als ontwikkelingskern voor de latere stad en geeft aan dat de ruimtelijke structuur van de Karolingische *Villa Alost* veel ruimer moet gezien worden dan enkel het Zelhof met het latere hospitaaldomein. Ook de kwaliteit van de vondsten is opvallend, met onder meer een gouden munt, een fibula en veel importaadewerk. Dit geeft aan dat het gaat om een goed ontwikkelde nederzetting met een zekere status.¹²

Er zijn bewijzen gevonden van het landelijke karakter op de rand van de oudste stadskern tot in de 11de eeuw. Verder zijn buiten de oudste stadskern, maar binnen de laatmiddeleeuwse muren, op verschillende plaatsen bewijzen gevonden van het landelijke karakter van dit gebied tot in de vroege 13de eeuw.¹³

In de plattegrond van Aalst bestaat één van de oudste lijnen uit de Pontstraat en de Kerkstraat, een deel van de weg tussen Gent en Brussel die dwars door de stad loopt. Deze weg vormde een deel van de handelsweg Brugge-Keulen, die op het einde van de 11de eeuw al zeker dit vaste traject volgde. Mogelijk gaat de weg zelfs terug op een Romeinse baan.¹⁴

In 1047-1050 werd het noordelijke gebied tussen de Dender en de Schelde als Rijks-Vlaanderen (later het Land van Aalst) bij het graafschap Vlaanderen gevoegd. Aalst fungeerde als zetel van deze nieuwe bestuurlijke eenheid en speelde een belangrijke rol in de verdediging van de nieuwe oostelijke grens van het graafschap. Daarom werd een motteburcht opgetrokken op de rechteroever van de Dender, in het alluviaal gebied tegenover het Zelhof.¹⁵ Vanaf de bouw van de eerste stadsomwalling kan Aalst definitief als stad beschouwd worden. De aanleg van de omwalling wordt op basis van archeologische gegevens reeds in de tweede helft van de 11de eeuw gesitueerd.¹⁶

Drie belangrijke middeleeuwse ontwikkelingsfasen bepaalden definitief de vorm van het stadsweefsel. Afgaand op historische bronnen kan de eerste grote fase gesitueerd worden tussen 1050 en 1128 met de bouw van het *castrum* en de realisatie van de eerste stadsversterking. De tweede fase vond plaats in de tweede helft van de 12de eeuw en bestond uit de herinrichting van de zone rond de Oude Vismarkt. In deze fase werd de winterbedding aan de rechteroever van de Dender systematisch opgevuld en werd er een kademuur gecreëerd op ongeveer 20 m van de natuurlijke oever. Het voormalige Zelhof werd omwald. De derde fase wordt voornamelijk gekenmerkt door de bouw van de tweede stadsomwalling rond het jaar 1200.¹⁷

Ter hoogte van de Grote Markt en de Nieuwstraat werden sporen van bewoning vastgesteld die teruggaan tot in de late 12de eeuw en dus te dateren zijn rond de periode van de aanleg van de tweede wal. De realisatie van de tweede stadsomwalling betekende bijna een vertienvoudiging van de oppervlakte binnen de muren (van 6,5 ha tot meer dan 50 ha). In 1361 vond er in Aalst een grote stadsbrand plaats. Uit opgravingen op de Hopmarkt, in de Kattestraat en in de Nieuwstraat blijkt dat de afgebrande lemen woningen in de 14de eeuw werden heropgericht in baksteen of in vakwerk. De

¹² De Groote 2013, 10-11

¹³ De Groote 2013, 11

¹⁴ De Groote 2013, 12

¹⁵ De Groote 2013, 13

¹⁶ De Groote 2013, 18

¹⁷ De Groote 2013, 18-19

stadswallen en grachten bleven beeldbepalend voor het uitzicht van de stad tot in de 17de eeuw. De versterkingen werden afgebroken na de inname van Aalst door de troepen van maarschalk Turenne in 1667.¹⁸

De Nieuwstraat, waarlangs het onderzoeksgebied gelegen is, werd voor het eerst vermeld in 1248 en behoort ondanks de naam tot het oudste stratenpatroon rond de Grote Markt. Archiefstukken en gekende huisnamen wijzen op diverse bewoners en bedrijven in de straat. Het gaat voornamelijk om inwoners van de gegoede burgerij. Op de hoek van de voormalige Veemarkt (tegenwoordig Hopmarkt) en de Nieuwstraat stond de bekende afspanning "De Drie coninghen", die vermeld werd in 1573 en die werd afgebroken in 1869.¹⁹

Figuur 24: Kaart van Jacob Van Deventer met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.madeinaalst.be - Collectie Stadsarchief Aalst)

Cartografische bronnen zijn interessant om evoluties binnen het onderzoeksgebied vast te stellen. De oudste weergegeven kaart is van Jacob Van Deventer en is te dateren omstreeks het midden van de 16de eeuw. Op deze kaart is het noordelijke en centrale deel van het projectgebied bebouwd (Figuur 24). Enkel het zuidelijke deel van het terrein is onbebouwd en in gebruik als groen- of tuinzone. Ten noorden is de Nieuwstraat te bemerken. Ten westen en ten zuidwesten van het onderzoeksgebied is

¹⁸ De Groote 2013, 22-25

¹⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Nieuwstraat [online], <https://id.erfgoed.net/themas/182> (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

de tweede stadsomwalling te zien. Aan het einde van de Nieuwstraat, ten westnoordwesten van het terrein, bevindt zich een stadspoort.

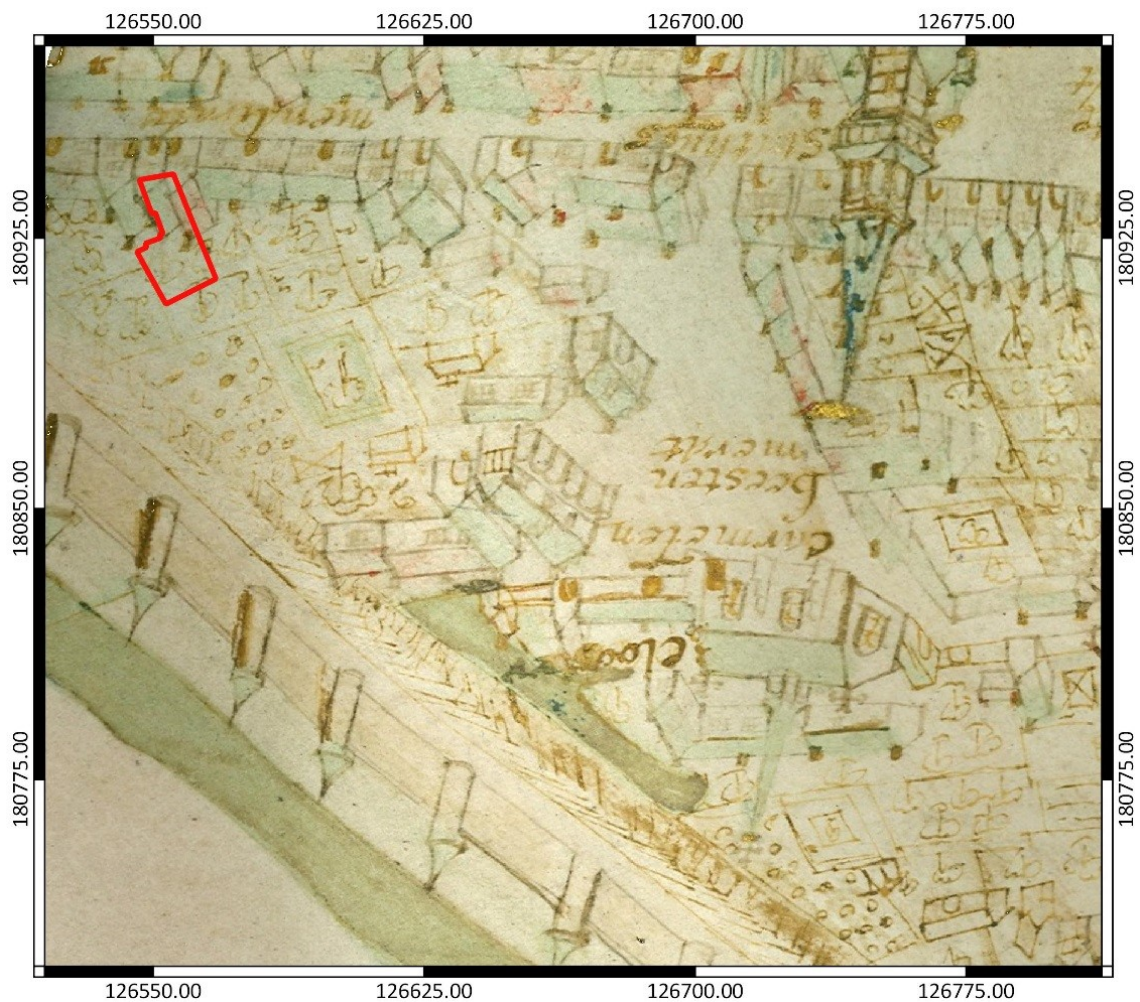
De iets latere kaart van Braun & Hogenberg (1588) geeft enkel bebouwing aan in het noorden van het onderzoeksgebied (Figuur 25). Ook een kaart van Aalst na de Spaanse tijd (1590) toont bebouwing langs de Nieuwstraat (Figuur 26). De vrij gedetailleerde en nauwkeurige kaart van De Deyn uit 1629 (Figuur 27) geeft aan dat er nog steeds bebouwing aanwezig is aan de straatzijde van de Nieuwstraat, in het noorden van het onderzoeksgebied. Achter de woningen zijn tuinen aangegeven. Op de kaart van Sanderus uit 1644 wordt het projectgebied opnieuw ingenomen door bebouwing in het noorden en tuinen in het zuiden (Figuur 28). Ook ten zuiden van het terrein is nu bebouwing aanwezig. Ten oosten van het onderzoeksgebied is een kerk weergegeven. Het is opmerkelijk dat deze kerk op de andere kaarten niet te zien is.

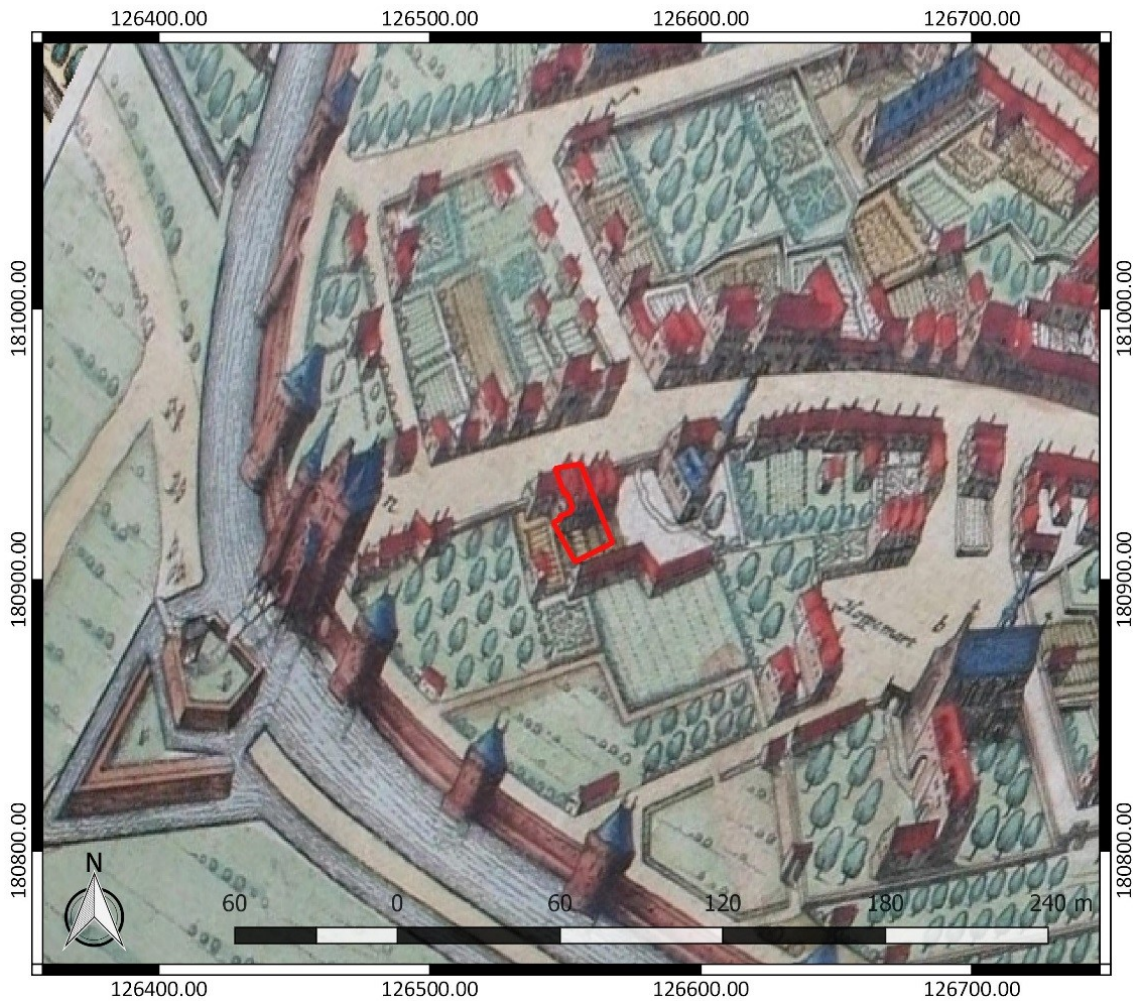
Figuur 25: Kaart van Braun & Hogenberg met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.sanderusmaps.com)

Figuur 26: Kaart van Aalst na de Spaanse tijd met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 27: Kaart van De Deyn met aanduiding van het onderzoeksgebied (Stadsarchief Aalst, verzameling kaarten en plannen)

Figuur 28: Kaart van Sanderus met aanduiding van het onderzoeksgebied (Stadsarchief Aalst, verzameling kaarten en plannen)

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied in gebruik is als tuinzone (Figuur 29). Er is geen bebouwing weergegeven binnen het onderzoeksgebied. Langs de Nieuwstraat is echter wel bebouwing aanwezig. Vermoedelijk is er een beperkte afwijking ontstaan bij het georefereren van de kaart en moet het terrein iets noordelijker gesitueerd worden. Als we het onderzoeksgebied naar het noorden verschuiven, is er wel bebouwing te bemerken binnen het terrein. Ten westen en ten zuidwesten is nog steeds een omwalling aangegeven.

Figuur 29: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Vanaf het eerste kwart van de 19de eeuw zijn er kadastrale plannen beschikbaar die een nauwkeuriger beeld geven van het onderzoeksgebied. Een kadasterkaart uit 1818 (Figuur 30) toont een uitbreiding van de bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Het terrein is nu bijna volledig bebouwd. Er is een noordelijk en een zuidelijk bouwvolume op te merken. Ook de andere kadasterkaarten uit de 19de eeuw (het primitief kadasterplan uit 1830-1833, de Atlas der Buurtwegen uit 1841 en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp uit 1842-1879), geven een gelijkaardige situatie weer (Figuur 31, Figuur 32 en Figuur 33).

Alle kaarten vertonen een fout in de georeferentie, waardoor het onderzoeksgebied licht verschoven ligt. Om de kaarten te kunnen interpreteren, hebben we deze fout gecorrigeerd. Omwille van de correctie was het niet mogelijk om de juiste coördinaten rond de kaarten weer te geven.

Figuur 30: Kadasterkaart uit 1818 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.madeinaalst.be - Collectie Stadsarchief Aalst)

Figuur 31: Primitief kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

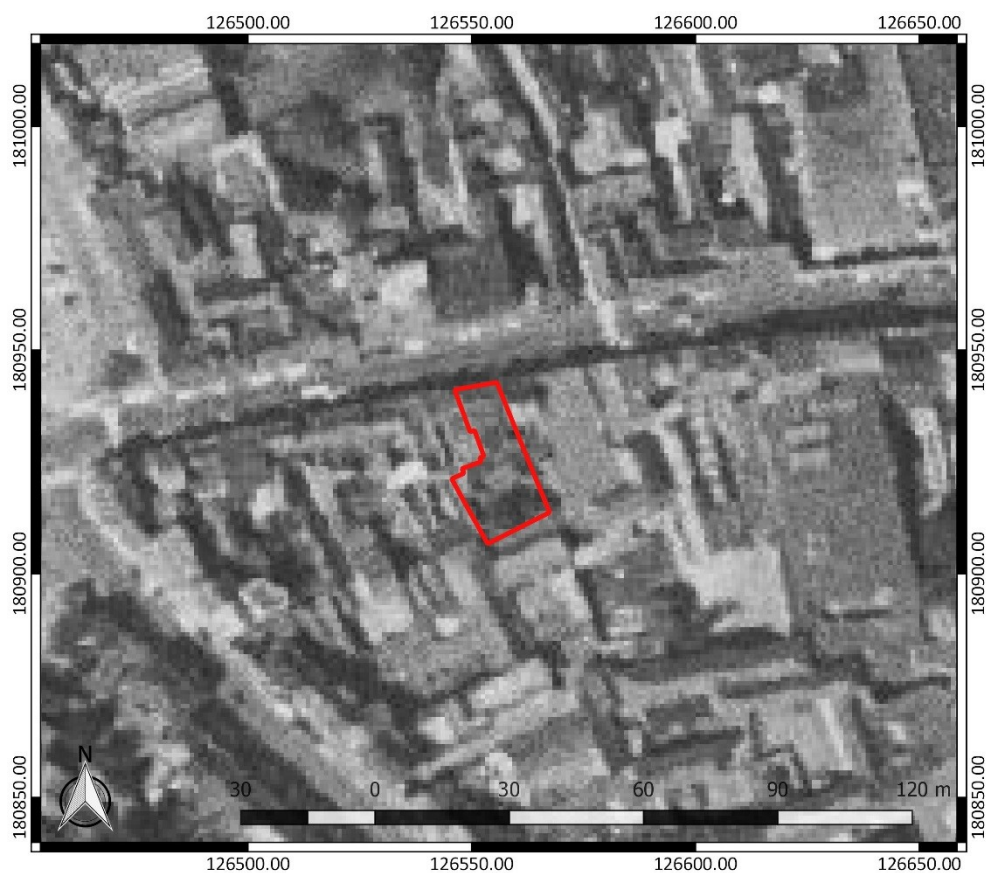
Figuur 32: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 33: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 34: Topografische kaart uit 1909 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 35: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 36: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een topografische kaart uit 1909 (Figuur 34) toont dat het onderzoeksgebied ook in de 20ste eeuw bebouwd bleef. De kaart toont bebouwing in het noorden en in het centrale deel van het terrein. Op een luchtfoto uit 1971 (Figuur 35) is het terrein nog steeds (gedeeltelijk) bebouwd. Het beeld is echter vaag. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 36) geeft aan dat het onderzoeksgebied bijna volledig bebouwd is. Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 15).

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

Het onderzoeksgebied ligt binnen een vastgestelde archeologische zone: de Historische stadskern van Aalst (Figuur 37).²⁰

De omgeving van Aalst oefende al van in de prehistorie een aantrekkingskracht uit door de gunstige topografische en bodemkundige ligging, met hoge, goed gedraineerde en vruchtbare leemgrond en scherp ingesneden beekvalleien. In dit gebied hebben heel wat plaatsnamen een pre-Germaanse oorsprong, net zoals de naam Aalst. Archeologisch onderzoek toonde aan dat het gebied ten westen van de Dender in de Romeinse tijd reeds sterk ontgonnen was. Er zijn zelfs al aanwijzingen van een systematisch gebruik van het gebied als cultuurgrond in de periode van het laat-neolithicum en de

²⁰Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Historische stadskern van Aalst [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11699> (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

bronstijd. In de metaaltijden is er sprake van sterke bodemerosie. Dit wijst op ontbossing en ontginning.²¹ Voor de middeleeuwse geschiedenis van Aalst verwijzen we naar hoofdstuk 2.4.2.

Figuur 37: Overzichtskartaal van de vastgestelde archeologische zones met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 40 en Figuur 39). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

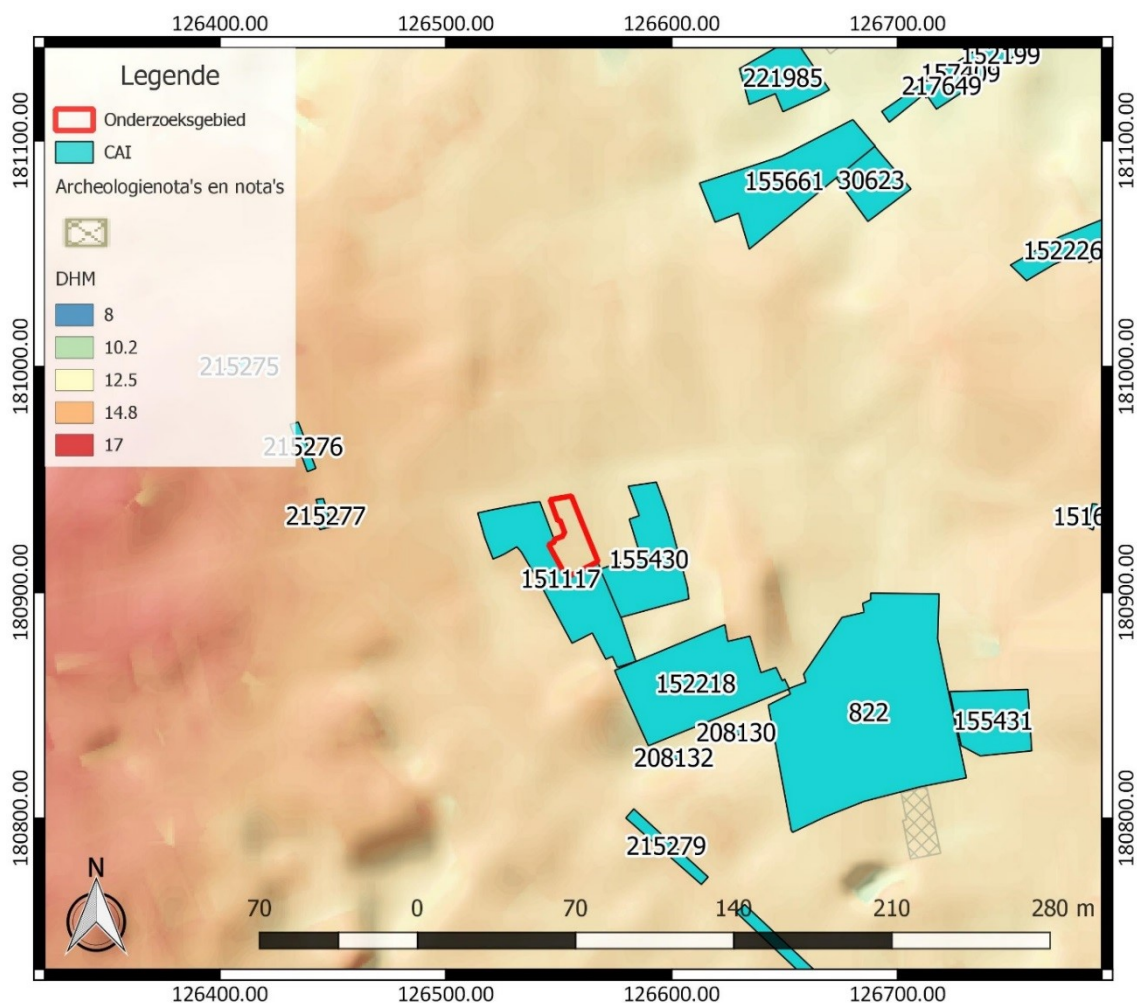
In de Nieuwstraat 42-52 (CAI ID 151117), een locatie die aan het onderzoeksgebied grenst, werd reeds een proefsleuvenonderzoek en een opgraving uitgevoerd (Figuur 38). Hierbij kwam onder meer lithisch materiaal uit het neolithicum aan het licht. Het gaat om vier losse silexfragmenten, waaronder een fragment van een gepolijste bijl. Er werd ook aardewerk uit de bronstijd en de late ijzertijd gevonden. Verder zijn hier ook resten uit de volle middeleeuwen aangetroffen. Er werd namelijk een cultuurlaag met gefragmenteerd schervenmateriaal en een muntje, te dateren tussen 1190 en 1280, gevonden. Ook zijn er middeleeuwse paalkuilen, leemwinningskuilen en enkele

²¹ De Groote 2013, 7-8

Figuur 38: Grondplan van het archeologisch onderzoek in de Nieuwstraat 42-52 Aalst (Boudaert K. 2010, Bijlage 5)

(afval)kuilen, die met metaalproductie in verband worden gebracht, aan het licht gekomen. De vindplaats leverde ook restanten van de Aalsterse stadsbrand van 1361 op. Diverse brandkuilen en -lagen waarin grote brokken verbrande leem werden gevonden, zijn wellicht afkomstig van houten woningen. De meeste van deze kuilen werden voordien gebruikt als leemwinningskuilen en later opgevuld met brandafval. Drie aangetroffen grondsporen (een paal, een kuil en een niet nader te definiëren spoor) zijn ouder dan de brandlaag. Uit de late middeleeuwen werden hier ook enkele afvalkuilen en muurresten gevonden die, gezien het grote baksteenformaat, in de 15de-16de eeuw te plaatsen zijn. Tevens werd een opeenvolging van lemen vloertjes vastgesteld, die waarschijnlijk behoorden tot woonhuizen in hout- en vakwerk en die op leggers gefundeerd waren. Bij deze woningen hoorden bakstenen kelders met aanvankelijk een lemen vloer, die geleidelijk aan werd vervangen door vloeren in baksteentichels. Na de stadsbrand in 1361 of in de loop van de 15de eeuw werd de houten bovenbouw vervangen door steenbouw. Er werd slechts één bakstenen gebouw herkend. Het betreft een dubbelwoning. Van de andere woningen bleef enkel de kelder over.²²

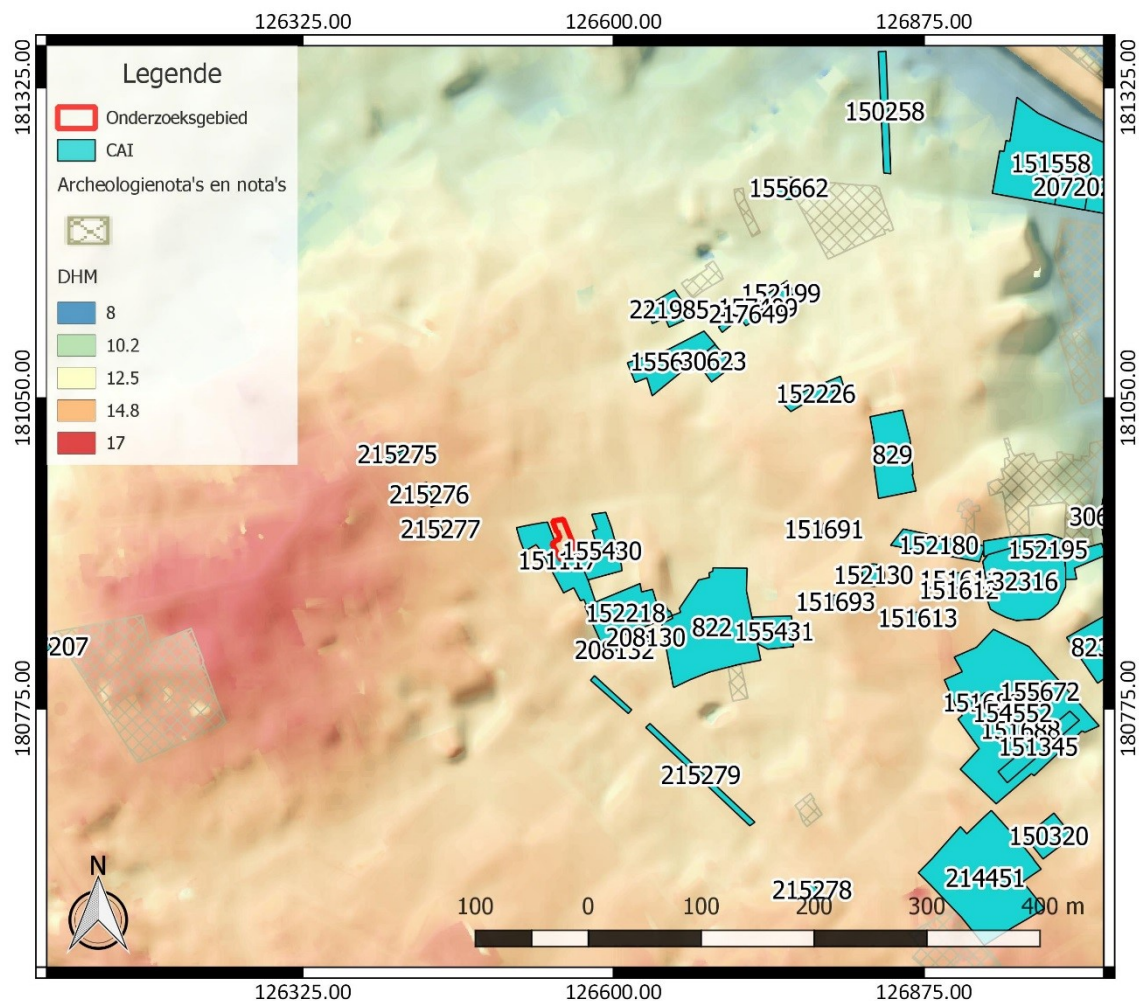

Figuur 39: Detailkaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied
(<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Ook in de Nieuwstraat 28 (CAI ID 155430), ten oosten en ten zuidoosten van het onderzoeksgebied, zijn bewoningsresten uit de late middeleeuwen opgegraven. Het gaat om een muurrestant uit de 14de eeuw, een stortpakket met verbrande leembrokken, resten van door hitte gesprongen,

²² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 151117, Nieuwstraat 42-52 (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

vervormde potten en een opeenvolging van vloerniveaus. Het oudste niveau gaat terug tot de 12de eeuw. Voorts werd er een leemwinningskuil uit de 12de eeuw aangetroffen.²³ Op vindplaats CAI ID 152218, op korte afstand ten zuidoosten van het onderzoeksgebied, werden ook leemwinningskuilen uit de late middeleeuwen gevonden. Eén kuil met verbrande brokken leem is van onbepaalde datering. Daarnaast was er een oude cultuurlaag (een tuin- of landbouwlaag) met 14de-eeuws aardewerk aanwezig, evenals een laatmiddeleeuwse kuil met schervenmateriaal. Op deze vindplaats werden ook resten uit de nieuwe tijd gevonden. Zo werd er een greppel aangetroffen met een schoen uit de 17de of 18de eeuw. De greppel moet waarschijnlijk in verband gebracht worden met de herberg en afspanning “het Keizershof”, die hier in de 18de eeuw gevestigd was.²⁴

Figuur 40: Overzichtsk kaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

In de iets ruimere omgeving bevinden zich verschillende meerperiodensites, waar resten werden gevonden die teruggaan tot in de steentijd of metaaltijden. Bij een opgraving in de Peperstraat (CAI ID 217649) werden enkele silexartefacten uit de steentijd gevonden in secundaire contexten. Ook werd er een cultuurlaag met handgevormd aardewerk uit de metaaltijden gevonden. Er werd tevens een cultuurlaag met aardewerk uit de middeleeuwen vastgesteld. Uit de late middeleeuwen werden leemwinningskuilen, vloerniveaus en brandlagen op een ophogingspakket aangetroffen. Ook uit de

²³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 155430, Nieuwstraat 28 (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

²⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 152218, Korte Nieuwstraat 11-15 (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

nieuwe tijd werden resten aangetroffen. Zo werden er resten van een bakstenen woning uit de 16de eeuw vastgesteld. Het gaat om hoekwoning “De Clocke”, met een grote kelder in twee niveaus. De woning wordt in historische bronnen vermeld als een herberg. Daarnaast werden er acht ovens opgegraven, die geconcentreerd waren in twee zones. De oudste ovens dateren uit de eerste helft van de 17de eeuw en de jongste was in gebruik tot in het midden van de 18de eeuw. Verder werden er drie beerputten, een waterput, funderingen en kelders van zes aaneengesloten rijwoningen uit de nieuwste tijd gevonden.²⁵

Ter hoogte van de Heilige Geestkapel (CAI ID 30623) werd een losse vondst lithisch materiaal ingezameld. Het betreft een gesteelde pijlpunt, die van het midden-neolithicum tot de vroege bronstijd te dateren is. Er werden ook enkele scherven uit de metaaltijden en de Romeinse tijd gevonden. Voorts werden er sporen van agrarische activiteiten en verschillende nivelleringen of ophogingen vastgesteld, die te dateren zijn tussen de 11de en de 14de eeuw. De sporen dateren van voor de bouw van de kapel in de 14de eeuw. In deze laag werd een halve zilveren maille uit de 12de-13de eeuw gevonden. De H. Geestkapel werd gebouwd in 1386. De kapel werd vergroot of vernieuwd in 1470 en 1909, en afgebroken in de 20ste eeuw. De kapel van 1386 werd volledig opgegraven. Tijdens deze opgraving werden twee kuilen en een nivellering of ophoging uit de 13de of 14de eeuw geregistreerd. Verder werden er kuilen vastgesteld onder een dikke laag van gebakken zandleem, houtskool, steenkool en koperhoudende metaalslakken. Deze kuilen dateren uit het derde kwart van de 14de eeuw. Daarboven bevond zich een nivelleringspakket voor de bouw van de kapel. Er werden ook vier laatmiddeleeuwse beerputten opgegraven. Uit de laatmiddeleeuwse lagen werden munten (o.a. van Johanna van Constantinopel, Lodewijk I van Nevers en Filips II van August), een benen heft van een mes en een bronzen boekbeslag gerecupereerd.²⁶

Op de Hopmarkt (CAI ID 822) werden silexvondsten uit het laat-neolithicum aangetroffen in middeleeuwse sporen. Ook werden er twee greppels uit de metaaltijden en aardewerk en een munt uit de Romeinse tijd gevonden. Naast deze oudere vondsten zijn er resten uit de middeleeuwen gevonden. Oorspronkelijk was het terrein in gebruik als tuin of landbouwzone, waarvan verschillende kuilen met vondstmateriaal zijn aangetroffen. Er werden ook landbouwsporen uit de 12de-13de eeuw gevonden. Drie grote, langwerpige kuilen, vermoedelijk leemwinningskuilen, worden in de tweede helft van de 13de en in de 14de eeuw gedateerd. Op deze locatie werden ook resten van een voormalig karmelietenklooster gevonden. Het terrein ten noorden van het voormalige klooster werd in de 13de eeuw opgesplitst in verschillende woonpercelen. De percelen zijn te onderscheiden tot in de late 14de-15de eeuw. Door de bouw van een kerk zijn de meeste gebouwresten vernield en is de meeste informatie van de achtererven afkomstig. Op de Hopmarkt, die oorspronkelijk veel kleiner was dan het huidige plein en Veemarkt heette, bevond zich ook een laatmiddeleeuwse drenkpoel. De poel werd op geregelde tijdstippen opnieuw uitgegraven en van vlechtwerkbeschoeiing voorzien. Er was ook een bakstenen trapconstructie aanwezig. De vulling bevatte een grote variatie aan afval, dat in verband stond met economische en huishoudelijke activiteiten.²⁷

De resten van het karmelietenklooster dateren uit verschillende fasen. Uit de eerste fase (van 1497 tot 1582) zijn funderingen van de kerk, de pandgang en de eerste woonvleugel gevonden. Aan de westzijde van de Veemarkt werden ook restanten gevonden van de kloostermuur. Tegen de kloostermuur was aan de tuinzijde een rechthoekig gebouw met minstens twee kamers gebouwd. Dit gebouw kende een voorganger die werd afgebroken op het moment van de bouw van de kloostermuur. Tijdens een tweede fase (van 1582 tot 1605) raakte de kerk beschadigd ten gevolge van de godsdienstoorlogen. In 1591 zou de kerk weer volledig opgetrokken zijn geweest. In 1605 werd de kerk door een zware brand verwoest. Tegen het zaalvormige gebouw werd een tweede

²⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 217649, Peperstraat (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

²⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 30623, H. Geestkapel (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

²⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 822, Hopmarkt (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

gebouw opgetrokken dat meer dan dubbel zo groot en onderkelderd was. De kelderverdieping was verdeeld in drie ruimtes. Eén van deze ruimtes is een latere toevoeging. In deze fase werd ook een zuidelijke zijvleugel opgericht, haaks op de hoofdvleugel. Tijdens een derde fase (van 1605 tot 1797) werd een nieuwe kerk met een totaal ander grondplan ontworpen. De driedelige zaalbouw werd vervangen door een langgerekt schip met vijfzijdige apsis. De oriëntatie werd licht gewijzigd. Ook aan het kloosterpand werden wijzigingen aangebracht. In deze fase werd ook een gebouw opgericht, waar waarschijnlijk de brouwerij gesitueerd was. De kloostermuur en het daartegen gebouwde gebouw werden afgebroken. Een nieuwe muur werd meer noordwaarts opgericht. Daartegen werd een nieuw gebouw opgericht dat mogelijk dienstdeed als poortgebouw. Bij het klooster werden ook graven aangetroffen, waarin 385 individuen onderscheiden werden. De meerderheid was mannelijk. Ze waren zowel in grafkuilen als in grafkelders begraven. Ook in de pandgangen en op het pandhof werden begravingen aangetroffen.²⁸

Onder het koor van de kloosterkerk werden enkele restanten van een 15de-eeuwse steenbouw aangetroffen. Het gaat om twee baksteenvloeren, gescheiden door een kleine tussenmuur en een klein latrinegebouwtje met beerput. Verder was er op de Hopmarkt ook een laatmiddeleeuwse site met walgracht gesitueerd. De walgrachtsite bevond zich niet op het voormalige, centrale kloosterterrein. De afsluitende gracht werd aangesneden in enkele kleine sleuven onder het wegdek rondom het plein, in het uiterste westen van het onderzochte terrein. Op de plaats waar de oudste kloostermuur op de gracht aansloot werd een bakstenen brug aangetroffen die gebouwd werd rond 1500. Het terrein binnen de walgracht was door de Karmelieten als begraafplaats ingericht en werd gedempt in de 17de eeuw. Bij het klooster werden ook enkele resten uit de nieuwe tijd gevonden. In de kloostertuin werden enkele tientallen afvalkuilen, met bouwpuin en huishoudelijk afval uit de 16de tot 18de eeuw aangetroffen. Het klooster werd afgeschaft in 1797. Het werd omgevormd tot woonhuizen en kreeg een nieuwe bestemming als schouwburg tot de afbraak in 1937. Van de woningen werden kelders, tussenmuren op grondbogen en enkele funderingen van haarden teruggevonden. Ook werden er muren, trappen, een keldervloer en een tongewelf uit de postkloosterfase gevonden.²⁹ In de Korte Nieuwstraat (CAI ID 208130 en CAI ID 208132) werd een grachtvulling uit de nieuwe tijd aangetroffen. De gracht is wellicht afkomstig van de site met walgracht op de Hopmarkt. Ze was opgevuld met kleiige pakketten met materiaal uit de 15de en 16de eeuw en afgedekt met puinlagen uit de 17de eeuw.³⁰

Ter hoogte van het Sint-Jozefcollege (CAI ID 155672) werd een losse vondst aardewerk in prehistorische techniek ingezameld. Het aardewerk wordt in de bronstijd gedateerd en behoort waarschijnlijk tot een prehistorisch bewoningsniveau dat tijdens de middeleeuwen werd verspit. Het werd namelijk gevonden in een agrarisch niveau met aardewerk uit de volle middeleeuwen. Verder werd er een dakpan uit de Romeinse tijd of de vroege middeleeuwen gevonden. Er was ook een ophogingslaag met aardewerk uit de late middeleeuwen aanwezig. Bij het onderzoek werd ook een bakstenen kelder gevonden, die waarschijnlijk aan het begin van de 17de eeuw werd afgebroken. De eerste collegegebouwen dateren uit de 17de eeuw. Op deze locatie bevond zich een open binnenruimte. Door de aanwezigheid van een bakstenen gootje en rood tegelwerk kan afgeleid worden dat de ruimte vermoedelijk geplaveid was.³¹

²⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 822, Hopmarkt (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

²⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 822, Hopmarkt (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

³⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 208130, Korte Nieuwstraat Zone 1 (geraadpleegd op 4 oktober 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 208132, Korte Nieuwstraat zone 2 (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

³¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 155672, Sint-Jozefcollege (1990-1991), (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

Er zijn ook nog resten uit de metaaltijden ontdekt ter hoogte van de Parochiekerk Sint-Martinus (CAI ID 32316). Het gaat om een greppelrestant, met 17 scherven in prehistorische techniek. De kerk gaat vermoedelijk terug tot de vroege middeleeuwen. Bij een opgraving werd een restant van een afvalpakket met bouwpuin uit deze periode gevonden. Het was samengesteld uit brokken zandsteen, tegulafragmenten en witte en roze kalkmortel. Mogelijk zijn dit de afbraakresten van een ouder kerkgebouw uit de Karolingische of de Romaanse periode. Een Romeinse oorsprong is ook niet uit te sluiten. De huidige 15de-eeuwse kerk kende in ieder geval een voorloper, die voor het eerst vermeld werd in 1183. In 1480 werd deze parochiekerk te klein bevonden en vond de bouw van de huidige kerk in Brabantse laat-gotiek plaats. Bij opgravingen werd een 11de-12de-eeuwse kuil aangetroffen, oversneden door de gotische kerkmuur. In de kerk kwamen graven van verschillende dateringen aan het licht, waaronder 27 graven (van zeven kinderen en 20 volwassenen) uit de periode 1655-1782. Ze waren begraven in de kerk. Onder de jongere begravingen werden verschillende skeletresten aangetroffen, die geassocieerd worden met het noordelijke transept. De skeletresten behoren tot een fase van voor de bouw van het transept (in 1650-1655) en waren bijgezet op een buitenkerkhof.³²

Verder zijn er nog pre-middeleeuwse resten aangetroffen ter hoogte van de Louis d'Haeseleerstraat I (CAI ID 150320). Het betreft een zevental ondiep bewaarde kuilen uit de Romeinse periode. Mogelijk gaat het om leemwinningskuilen. Uit de late middeleeuwen werden een aantal grote en kleinere leemwinningskuilen gevonden. Uit dezelfde periode was er een afvalkuil met verbrande leembrokken aanwezig. De verbrande resten zijn afkomstig van een gebouw dat afbrandde tijdens de grote stadsbranden in de 14de eeuw. Op deze locatie werden tevens jongere resten gevonden. Uit de 16de eeuw werden drie extractiekuilen en twee afvalkuilen aangetroffen. Verschillende vondsten uit de afvalkuilen verwijzen naar een kloostercontext en zijn in verband te brengen met het Grauwzustersklooster aan de overkant van de Louis d'Haeseleerstraat (zie verder). Ook werd er een tuinbouwlaag uit de 16de-17de eeuw gevonden, die doorsneden is door kuilen, waarvan sommigen in verband staan met leemextractie. Uit de 18de eeuw werden muurresten van de achterbouw van huizen, de aanzet van twee kelders en een bakstenen waterput gevonden. Verder waren er vier beerputten aanwezig. Twee ervan dateren uit de 18de-19de eeuw en een uit de 19de of 20ste eeuw.³³

Verder dateren de archeologische waarden in de binnenstad van Aalst voornamelijk uit de middeleeuwen. Ter hoogte van het Sint-Jozefcollege (CAI ID 151345) werden sporen van bewoning uit de vroege middeleeuwen aangetroffen. Er werden resten van een nederzetting uit de Merovingische periode vastgesteld. Het gaat om tien paalkuilen van een huisplattegrond met een centrale nokstaander. Ten oosten van het gebouw bevonden zich zes kleinere paalkuilen, die mogelijk afkomstig zijn van één of meerdere bijgebouwen. Een profiel van een zwaardere paal is mogelijk afkomstig van de nokstaander van een tweede hoofdgebouw. ¹⁴C-dateringen wijzen op een datering in de 5de-6de eeuw. Deze bewoningslaag werd afgedekt door een laag waaruit ongeveer 120 Merovingische scherven werden gerecupereerd. Verder werden er resten van een stadswal met bijhorende gracht uit de volle middeleeuwen gevonden. Ook enkele leemwinningskuilen worden in de volle middeleeuwen geplaatst. Op een bepaald moment tijdens de late middeleeuwen werd in de gracht van de inmiddels opgegeven eerste wal een muur opgetrokken. Deze was gebouwd op spaarbogen en vormde de nieuwe rooilijn van het aan de stadszijde verkavelde deel van de opgevolde walgracht. Op deze locatie bevond zich tevens het verdwenen Walgrachtstraatje, dat vermeld wordt vanaf 1447. Ook werden er extractiekuilen gevonden, die te dateren zijn in de 13de-14de eeuw. Er werden ook verschillende tonputten gevonden, die te dateren zijn tussen de 14de en de

³² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32316, Parochiekerk Sint-Martinus (geraadpleegd op 4 oktober 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Parochiekerk Sint-Martinus [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/237> (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

³³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150320, Louis d'Haeseleerstraat I (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

16de eeuw. Enkele resten zijn afkomstig uit de nieuwe tijd. Een grote, zeer diepe, rechthoekige kuil voor de extractie van zand, en een kalkkuil, waarschijnlijk voor de bouw van de oostvleugel van het jezuïetencollege, dateren uit de 16de eeuw. In dezelfde eeuw werd een vrijwel vierkante afvalput aangelegd in de hoek van de laatmiddeleeuwse bakstenen muur op spaarbogen. Uit de 17de eeuw zijn er kelders opgegraven.³⁴ Ter hoogte van het Sint-Jozefscollege is ook nog laatmiddeleeuws aardewerk gevonden (CAI ID 154552).³⁵

Op vindplaats CAI ID 151689 (op de kaart bij CAI ID 154552), tevens ter hoogte van het Sint-Jozefscollege, werd een deel van de stadsgracht en het bijhorend wallichaam van de eerste stadskern uit de volle middeleeuwen aangetroffen. Bij het wallichaam werden twee paalsporen gevonden. Verder werd nog een paalspoor gevonden dat mogelijk behoorde tot een palenrij die dichter bij de gracht lag. Uit dezelfde periode werden perceelsgrachten vastgesteld, die doorsneden worden door de stadsgracht en afgedekt worden door de wal. In de grachten werd redelijk wat ouder schervenmateriaal aangetroffen, zowel uit de Karolingische periode als uit de Romeinse tijd.³⁶ Ook op vindplaats CAI ID 151688 werden resten van de volmiddeleeuwse stadsgracht aangesneden. Dit gebeurde over een lengte van ca. 14 m. In de postmiddeleeuwen werden drie afvalputten uitgegraven in de grachtvulling.³⁷

Op het Sint-Martensplein (CAI ID 152195) kwamen tevens resten uit de volle middeleeuwen tevoorschijn. Het gaat om resten van een wegverharding uit de 12de eeuw met een parallel grachttracé. Waarschijnlijk gaat het om een toegangsweg tot het Zelhof.³⁸ Bij een opgraving op locatie CAI ID 215277 op het Vredeplein, werd een V-vormige gracht uit de volle middeleeuwen aangetroffen. Mogelijk is het een drainagegracht van de oude middeleeuwse weg tussen Brugge en Keulen. Het enige fragment aardewerk dat in de vulling werd aangetroffen dateert van voor de 13de eeuw. De gracht werd doorsneden door een laatmiddeleeuwse gracht met materiaal uit de 13de-14de eeuw. Voorts werd er een laatmiddeleeuwse ploeglaag aangesneden en werd er een complex van kuilen met materiaal uit de 13de-14de eeuw vastgesteld. Op deze locatie werd ook nog een stadspoort gevonden. Deze kalk- en zandstenen constructie is jonger dan het complex van kuilen en dateert mogelijk van iets na de vroegste datering van de tweede stadsomwalling van Aalst.³⁹

Er bevinden zich verder nog verschillende archeologische waarden uit de late middeleeuwen in de omgeving. Bij opgravingen aan de noordzijde van de Grote Markt, ter hoogte van het huidige Stadhuis (CAI ID 829), werden zes beerputten of beerkuilen gevonden. De oudste vier beerkuilen dateren uit de tweede helft van de 12de eeuw of uit de vroege 13de eeuw. Eén zeer grote beerkuil is te dateren tussen het midden van de 13de eeuw en de vroege 14de eeuw. De jongste heeft een bakstenen structuur en raakte in onbruik in de 16de eeuw. In de bakstenen beerput werd aan de westzijde een trapgang aangetroffen waarin nog de restanten van een natuurstenen trede en de uitbraaksporen van drie andere treden te herkennen waren. In de afzettinglagen in de put werd een grote hoeveelheid aardewerk, bouwmetaal, glas, leer, hout, metaal, natuursteen, dierlijke resten en plantaardig materiaal aangetroffen. De kuilen zijn duidelijk gegroepeerd in twee zones, die waarschijnlijk twee verschillende erven vormden. De eerste vermelding van woningen aan de Grote Markt dateert uit de late 14de of vroege 15de eeuw. De zuidvleugel van het stadhuis uit 1828 werd gebouwd boven de kelders van een aantal oudere gebouwen. Het gaat om vier kelders van huizen die haaks op de bouwlijn van de Grote Markt georiënteerd zijn. De huizen zijn gekend als “De

³⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 151345, Sint-Jozefscollege (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

³⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 154552, St-Jozefscollege der Jezuïeten (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

³⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 151689, Sint-Jozefscollege 1994 (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

³⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 151688, Sint-Jozefscollege 1993 (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

³⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 152195, Sint-Martensplein (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

³⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215277, Vredeplein zone 3 (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

Valcke”, “De Slotetele” en “de Leyle”. De kelders werden afgescheiden van elkaar gebouwd maar werden later met elkaar in verbinding gesteld. De huizen hadden een gezamenlijke binnenplaats. Aan de oostzijde van deze binnenplaats werden in de loop van de 15de eeuw enkele nieuwe constructies opgericht, waaronder een kelderstructuur buiten de bouwlijn van de achtergevels van de woningen aan de Grote Markt. Tegen de zuidoostelijke hoek van de beerput werd een klein vertrek met een bakstenen vloer vastgesteld. Ten westen van de beerput bevond zich een pleinverharding. Het huidige stadhuis bestaat uit twee delen: een voormalig landhuis uit 1643-1645, dat in het tweede tot derde kwart van de 18de eeuw aangepast en deels heropgebouwd werd in rococostijl, en een neoclassicistische constructie uit 1828.⁴⁰

Er kwamen ook resten uit de late middeleeuwen tevoorschijn op locatie CAI ID 215276. Het betreft onder meer een middeleeuwse ploeglaag, die 13de-eeuws aardewerk bevatte. De laag werd afgedekt door de ophoging van een laatmiddeleeuwse stadswal. Er werd ook een restant van een kelder uit de nieuwste tijd gevonden.⁴¹ Op locatie CAI ID 215279 werd de rand van de laatmiddeleeuwse omwallingsgracht aangesneden. De gracht was voornamelijk gevuld met puin. Een opgeworpen pakket behoorde tot de wal. Ook de fundering van een toren van de 13de-eeuwse standsomwalling kwam aan het licht. De toren was voor het grootste deel opgetrokken uit kalkzandsteen en in mindere mate uit baksteen.⁴²

Ter hoogte van locatie CAI ID 215278 werd een laatmiddeleeuwse gracht opgegraven. In de vulling werden enkele scherven aardewerk, fragmenten Doornikse kalksteen en een pelvisfragment van een rund gevonden. Wellicht is het een drainaiegracht van een oudere weg. Uit dezelfde periode werd een bruine laag gevonden. Mogelijk is het een greppel of karrespoor. Ook werden er funderingen van twee torens uit de late middeleeuwen aangetroffen. Deze vormen de basis van een stadspoort, de Zoutstraatpoort. Verder zijn er restanten gevonden van een aanbouw in baksteen, die in de 17de eeuw te dateren is. Ook werden er bakstenen brugpijlers uit de 17de eeuw gevonden.⁴³

Ook CAI-locatie 151693 leverde laatmiddeleeuwse resten op. Er werd een restant van een kuil of een laag met verbrande leemstukjes gevonden. De kuil werd oversneden door een andere kuil, die op zijn beurt weer gesneden werd door twee - waarschijnlijk 13de-eeuwse - zandwinningskuilen. Daarnaast werd de aanzet van een oude kelder opgemerkt. In deze sporen werd aardewerk, bouw materiaal, dierlijk bot en plantaardig materiaal aangetroffen. Ter hoogte van de Kerkstraat (CAI ID 152180) werd aan de hand van een boring een middeleeuwse stadsgracht vastgesteld. Op de Grote Markt (CAI ID 151691) werden dan weer mogelijke resten van een gracht of poel uit de late middeleeuwen aangetroffen. Verder waren er drie uitgravingen te bemerken, die in verband gebracht worden met de bouw van huizen langs de markt. Er werden in totaal 44 scherven gerecupereerd, naast een quasi volledige leren schoen, natuursteen, botmateriaal en plantenresten. In de Lange Zoutstraat (CAI ID 152130) werd een kleine hoeveelheid beenderresten uit de late middeleeuwen gevonden.⁴⁴

In de Louis d'Haeseleerstraat (CAI ID 214451), ter hoogte van het voormalige Annuntiatenklooster en het huidige Theresianenklooster, werden een vooronderzoek en een opgraving uitgevoerd. Tijdens

⁴⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 829, Stadhuis (geraadpleegd op 4 oktober 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Stadhuis van Aalst [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/46> (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

⁴¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215276, Vredeplein zone 2 (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

⁴² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215279, keizersplein stadspuur (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

⁴³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215278, Keizersplein Zoutstraatpoort (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

⁴⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 151693, 't Haantje (geraadpleegd op 4 oktober 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 152180, Kerkstraat I (geraadpleegd op 4 oktober 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 151691, Grote Markt 1994/1995 (geraadpleegd op 4 oktober 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 152130, Lange Zoutstraat 1 (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

het vooronderzoek werden kuilen, puinkuilen en muurresten uit de late middeleeuwen gevonden. Op basis van het vondstenmateriaal zijn de resten globaal te dateren in de 14de-15de eeuw.⁴⁵ In 2016 werd de opgraving uitgevoerd door All-Archeo bvba. De oudste resten die hierbij werden aangetroffen, dateren uit de 13de of 14de eeuw. Er werden ook enkele uitgelopen sporen vastgesteld die mogelijk ouder zijn. Een groot deel van het terrein werd ingenomen door leem- en zandwinningskuilen die te dateren zijn tussen de 13de of 14de eeuw en de 18de eeuw. Deze sporen kaderen in de extractie van grondstoffen voor bouwactiviteiten na de stadsuitbreiding van Aalst in het begin van de 13de eeuw. Een aantal van de leem- en zandwinningskuilen is uitgegraven in functie van de bouwactiviteiten van het Annuntiatenklooster van Aalst dat gevestigd was op deze locatie.⁴⁶

Vanaf circa 1450 verbleven de grauwezusters van de orde van Sint-Franciscus langs de Louis d'Haeseleerstraat. In 1637 werd het klooster hervormd tot een Annuntiatenklooster. Er werden heel wat sporen van dit klooster aangetroffen. Het gaat om drie kloostergebouwen, enkele kloostertuinmuren, drie begraafplaatsen, vijf waterputten - waarvan één in een latere fase werd hergebruikt als beerput -, negen (mogelijke) infiltratieputten en een aantal greppels en kuilen. Het oudste gebouw dat werd aangetroffen, (een aanbouw aan) de oorspronkelijke kerk, wordt rond 1500 gedateerd. Het tweede aangetroffen gebouw werd gebouwd in de tweede helft van de 17de of in de 18de eeuw en verdween omstreeks het midden van de 19de eeuw. Het derde gebouw dateert wellicht van het einde van de 16de eeuw of het begin van de 17de eeuw. Het gebouw lijkt afgebroken te zijn voor 1818. Waarschijnlijk vond de sloop plaats nadat het klooster als nationaal goed was verkocht in 1798. Verder werden er begraafplaatsen aangetroffen, met 53 vrouwen, 40 mannen en 67 kinderen. Er werd ook aardewerk aangetroffen dat deels aan de kloosterzusters gelinkt kan worden, evenals kopspeldjes die mogelijk wijzen op de handenarbeid die typisch was bij de Annuntiaten. De huidige bebouwing is in verband te brengen met het Theresianenklooster. De kloosterzusters vestigden zich in 1836 in twee woonhuisjes die werden opgetrokken ter hoogte van het voormalige Annuntiatenklooster. De huidige gebouwen en tuinmuur werden gebouwd vanaf de jaren '60 van de 19de eeuw. Sporen die te linken zijn aan het Theresianenklooster zijn onder meer een keldertrap, een keldergat, een sierwaterput, een kloostertuinmuur, een infiltratieput, een kalkput en twee dierenskeletten, naast een aantal andere kuilen en sporen. Langs de Louis d'Haeseleerstraat werden nog muurresten van woningen aangetroffen die minstens teruggaan tot de vroege 16de eeuw. Er zijn ook muren geregistreerd uit de 17de, 18de en 19de en/of 20ste eeuw.⁴⁷

Bij een opgraving op de hoek van de Hopmarkt en de Sint-Jorisstraat (CAI ID 155431) werden een 13de-eeuwse leemwinningskuil en enkele 14de-eeuwse kuilen met een grote hoeveelheid verbrande leem en dakpannen gevonden. Uit de nieuwe tijd werden enkele afvalkuilen ontdekt. Deze kunnen in de 16de eeuw geplaatst worden. In de 17de eeuw werd op deze locatie de herberg "den Wyngaert" opgericht. De herberg is bewaard tot aan de nok.⁴⁸

In de omgeving zijn ook nog resten uit de late middeleeuwen aanwezig in de Peperstraat (CA ID 157409). Er werd onder meer een zwart organisch pakket met aardewerk uit de 13de eeuw vastgesteld. De laag wordt in verbrand gebracht met een lokale brand of mogelijk met de grote brand in Aalst uit 1361. De zone die zich het dichtst tegen de Kattestraat bevindt, was waarschijnlijk vanaf en tijdens de 13de eeuw in gebruik als bewoningszone, terwijl het verdere gebied langs de Peperstraat toen nog als tuingebied diende. Verder werden hier resten uit de nieuwe tijd gevonden. Er werden twee puinkuilen met baksteen- en kalkmortelbrokken en aardewerk uit de 16de eeuw

⁴⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 214451, Louis D'Haeseleerstraat (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

⁴⁶ Bruggeman *et al.* 2019, 440-441

⁴⁷ Bruggeman *et al.* 2019, 440-441

⁴⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 155431, Hoek Hopmarkt - Sint-Jorisstraat (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

gevonden. In de 16de of vroege 17de eeuw werd vermoedelijk de bouw aangevat van de woningen langs de Peperstraat. Daarnaast werden er muurresten in baksteen en kelders gevonden die uit de 17de-18de eeuw dateren of ouder zijn. Er kwam tevens een 17de-eeuwse afvalkuil met een grote hoeveelheid aardewerk en een puinlaag met aardewerk, een gesp in koper en een kapbijn in ijzer tevoorschijn, naast een restant van een haard en een lemen vloerniveau. Uit dezelfde periode dateert ook een kleig pakket met zeer veel aardewerk, een tegel van een pottenbakkersoven, baksteenfragmenten en houtskool. Mogelijk werd de klei gebruikt door pottenbakkers. Er werd echter geen duidelijk pottenbakkersafval gevonden. Vanaf 1621 zouden er pottenbakkers aanwezig zijn geweest in de Peperstraat. De vindplaats leverde ook nog recente muurresten in baksteen en kelders uit de nieuwste tijd op.⁴⁹

Ook ter hoogte van de vindplaats Peperstraat I (CAI ID 152199) kwamen resten uit de middeleeuwen aan het licht. Het gaat om een (zandl)eemontginningskuil en een akkerlaag die dateren van voor de 15de eeuw. Hierboven werd een laatmiddeleeuwse tuinlaag vastgesteld met de fundering van een muurtje in baksteen (mogelijk een restant van een perceelsmuur) en enkele paalgaten. Ook werd er een afvalkuil met materiaal uit de late middeleeuwen vastgesteld. Er werden ook twee afvalkuilen en een beerput met vondmateriaal uit de 18de eeuw geregistreerd, naast een gemetste beerput uit de 19de eeuw, die mogelijk in verband te brengen is met pottenbakkersactiviteiten op deze plaats in de 19de eeuw.⁵⁰

Op het Priester Daensplein (CAI ID 151611 [ten noorden van CAI ID 151612]) werden laatmiddeleeuwse sporen opgegraven, waaronder enkele kuilen. Eén van deze kuilen bevatte een grote hoeveelheid aardewerk uit de 14de-15de eeuw, waaronder ook een mal, en beendermateriaal. Uit de laag die deze kuil afsloot werd een tweede mal gerecupereerd. De mallen werden waarschijnlijk gebruikt voor het versieren van keramiek. Verder kwamen twee munten van Lodewijk I van Nevers (1322-1346) aan het licht en werden ook brokken klei en enkele aan elkaar gebakken tegels gevonden. Deze en naburige vondsten van laatmiddeleeuws aardewerk, waaronder overbakken scherven en misbaksels op locaties CAI ID 151612 en 151613, kunnen wijzen op een pottenbakkersbedrijf. Op CAI ID 151613 werd tevens een vondstenconcentratie van bouw materiaal uit de late middeleeuwen gevonden. Ook was er dierlijk botmateriaal aanwezig. Het huidige gebouw op deze locatie, het huis genaamd "Stadt van Antwerpen", gaat waarschijnlijk terug op twee panden uit de 15de-16de eeuw. Uit de nieuwe tijd is hier een bakstenen afvalput gevonden.⁵¹

Resten uit de late middeleeuwen werden ook nog aangetroffen ter hoogte van de Kattestraat 17 (CAI ID 152226). Het gaat onder meer om een pakket verbande leem dat in verband gebracht wordt met de 14de-eeuwse stadsbranden. Vermoedelijk zijn het restanten van vakwerkbouw op deze plaats. Op deze locatie bevond zich een huis met een trapgevel en een 15de-eeuwse kern, dat inmiddels is afgebroken. Het huis kende vier grote bouwfasen en bezat een kelder met tongewelven, een haard en een tweede kelder.⁵² Ter hoogte van de Ridderstraat I (CAI ID 155661) werd een opgraving uitgevoerd waarbij een puinlaag, een greppel, een kuil en een paalgat met laatmiddeleeuws aardewerk, metaal en dierlijk botmateriaal gevonden werden. Daarnaast werd er een kleine kuil met

⁴⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157409, Peperstraat (onderzoek 2011), (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

⁵⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 152199, Peperstraat I (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

⁵¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 151611, Priester Daensplein I (geraadpleegd op 4 oktober 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 151612, Priester Daensplein II (geraadpleegd op 4 oktober 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 151613, Huis 'Stadt van Antwerpen' (geraadpleegd op 4 oktober 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Huis Stadt van Antwerpen [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/136> (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

⁵² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 152226, Kattestraat 17 (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

aardewerk uit de nieuwe tijd vastgesteld. Uit de late middeleeuwen is er ook nog een concentratie aardewerk gevonden op locatie CAI ID 155662.⁵³

Tot slot zijn er op enkele locaties nog resten uit de nieuwe tijd aan het licht gekomen. In de Kattestraat 40-52 (CAI ID 221985) werden muren, een waterput in baksteen, tuinlagen, leemextractiekuilen en aardewerk uit deze periode gevonden. Er werden ook kelders van onbepaalde datering geregistreerd.⁵⁴ Ter hoogte van vindplaats CAI ID 215275 werd een stadsgracht uit de nieuwe tijd gevonden. In de gracht werden ook een aantal dikke bakstenen muren aangetroffen, die wellicht restanten zijn van verschillende bastioneringswerken.⁵⁵

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Ook bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het plangebied is gelegen aan de Nieuwstraat 38, in het westen van het historisch centrum van Aalst, en situeert zich binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stad Aalst. Op ca. 650 m ten noordoosten en ten oosten van het terrein stroomt de Dender. Het volledig perceel is momenteel bebouwd en dat moet impact gehad hebben op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend. Aan de straatzijde van de Nieuwstraat bevindt zich een kleine kelder, waar momenteel een stookolietank aanwezig is voor de verwarming van het gebouw, evenals technische uitrustingen zoals de bedieningskast van de airco, data-voorzieningen en een elektriciteitskast. Op basis van het baksteenformaat en de gebruikte bouwtechnieken dateren we de kelder in de tweede helft van de 17de of in de 18de eeuw.

Gekende archeologische waarden in de directe omgeving omvatten voornamelijk resten van bewoning, van ambacht, van begravingen en van religie van de vroege middeleeuwen tot in de nieuwste tijd. Restanten die wijzen op de Aalsterse stadsbrand van 1361 komen geregeld voor. Ook oudere periodes worden nog aangetroffen binnen deze historische stadskern. Zo zijn bij een proefsleuvenonderzoek op een ander perceel in de Nieuwstraat lithisch materiaal, waaronder een gepolijste bijl, uit het neolithicum gevonden, samen met aardewerk uit de bronstijd en de late ijzertijd. Ook in de iets ruimere omgeving bevinden zich verschillende meerperiode sites, waar resten werden gevonden die teruggaan tot in de steentijd, de metaaltijden of de Romeinse tijd. Op het onderzoeksgebied zelf is nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd, maar de archeologische verwachting, gebaseerd op de vondsten in de buurt, is hoog.

⁵³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 155661, De Ridderstraat I (geraadpleegd op 4 oktober 2019); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 155662, Peperstraat – Esplanadestraat (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

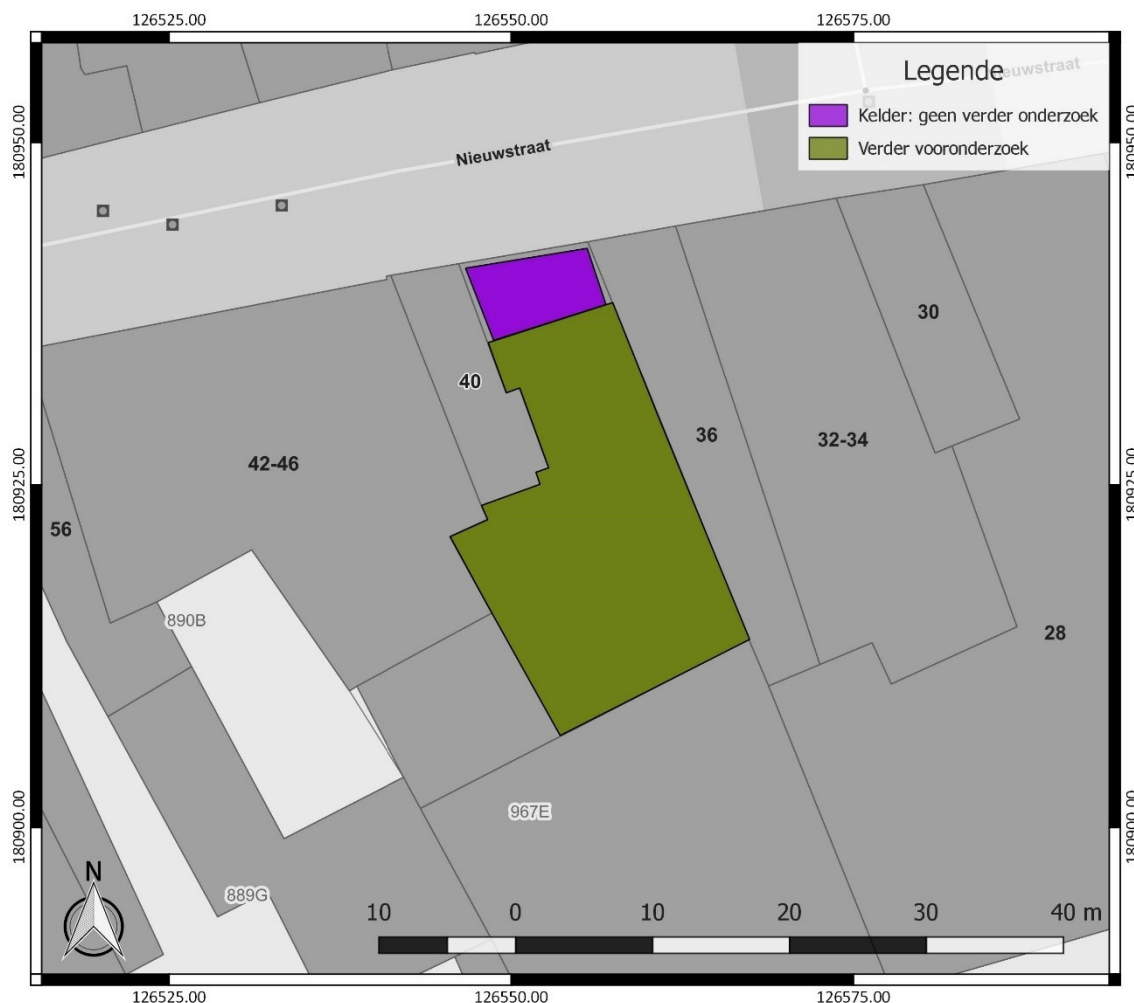
⁵⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 221985, Kattestraat 40-52 (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

⁵⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215275, Vredeplein zone 1 (geraadpleegd op 4 oktober 2019)

De cartografische bronnen bieden inzicht op de gebruiksevolutie van het onderzoeksgebied vanaf het midden van de 16de eeuw. Als we deze kaarten tot op heden vergelijken, merken we op dat het noordelijke deel aan de huidige Nieuwstraat tot ongeveer in het midden van het perceel bebouwd blijft. Het deel erachter is langer in gebruik als tuin of groenzone. Vanaf het eerste kwart van de 19de eeuw is er een uitbreiding van de bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Het terrein is nu bijna volledig bebouwd en er is een noordelijk en een zuidelijk bouwvolume op te merken. Ook de 20ste-eeuwse topografische kaart en luchtfoto's tonen een volledig bebouwd perceel. Een situatie die tot op heden ongewijzigd blijft.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. Op het terrein zal het bestaande winkelpand afgebroken worden. Dit bestaande pand beschikt over een kelder aan de kant van de Nieuwstraat. Het is momenteel nog niet duidelijk of de kelder gedempt zal worden, of extra gestut wordt zodat zware machines in functie van de sloopwerken er over kunnen rijden. Uitbreken van de kelder is momenteel geen optie die overwogen wordt, omwille van de problematiek rond stabiliteit. Alleszins werd reeds een registratie van de kelder (ca. 43,5 m²) uitgevoerd, zodat met betrekking tot de eigenlijke kelder geen bijkomende archeologische maatregelen nodig geacht worden (Figuur 41).

Figuur 41: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood en de kelder (paars) die uit het onderzoeksgebied gesloten wordt (www.geopunt.be)

In de plaats van het bestaande pand komt er een nieuw winkelpand met winkelruimte op het gelijkvloers en op de eerste verdieping. De fundering zal vermoedelijk bestaan uit een paalfundering, maar dit zal pas definitief bepaald worden na de afbraak van het bestaand gebouw. De verstoringsdiepte van de fundering ligt dus nog niet vast. Binnen de winkel worden een hemelwaterput en infiltratieput (elk 10.000 liter) geplaatst met de bijhorende ondergrondse leidingen en wordt een liftput geïnstalleerd. Dit betekent plaatselijk een grotere verstoringsdiepte.

Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied, met uitzondering van de kelderzone, het bodemarchief bedreigd is. De totale oppervlakte bedraagt 370,5 m².

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied een zeer hoog archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de ligging binnen de historische stadskern van Aalst, waar een complexe verticale stratigrafie te verwachten is, die teruggaat van de nieuwste tijd tot zelfs in de steentijd. Dat impliceert dat er naast de aanwezigheid van muurresten en meerdere vloerniveaus, ook rekening dient gehouden te worden met de aanwezigheid van onder meer oude ploeglagen, en oudere bodemhorizonten waarin sporen, ouder dan de middeleeuwse occupatie, voorkomen.

Het noordelijk deel van het perceel is zeker bebouwd geweest van voor het midden van de 16de eeuw en naar analogie met vondsten in de buurt zelfs van voor de 14de eeuw. Het zuidelijk deel van het perceel wordt pas in de 19de eeuw ingenomen door bebouwing. Daarvoor deed het dienst als (moes)tuin.

Om beter zicht te krijgen op dit bodemarchief en om de impact op dit bodemarchief door de bouwactiviteit beter in te schatten, is bijkomend vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk. Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af.

Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt.

Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein verhard is.

Landschappelijk bodemonderzoek kan relevant zijn om de bewaringstoestand van de bodem in te schatten, maar omdat het volledige perceel vandaag de dag bebouwd is, is het kosten-baten efficiënter om meteen over te gaan tot een proefputtenonderzoek, dat een veel hoger potentieel op kennisvermeerdering kent.

Een proefputtenonderzoek biedt inzicht in de stratigrafische opbouw en de bewaringstoestand van het bodemarchief en toont mogelijk ook de aanwezigheid en de bewaringstoestand van relevante archeologische resten aan. Deze onderzoekstechniek is geschikt omdat een site met complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het onderzoeksgebied is gelegen binnen de historische stadskern van Aalst en kent daardoor een verhoogde kans op de aanwezigheid van een meerperiodensite met een complexe stratigrafie. Daarnaast is er zeker sinds het midden van de 16de eeuw en vermoedelijk al enkele eeuwen eerder bebouwing aanwezig op het noordelijk deel van het perceel. Het zuidelijk deel is bebouwd sinds de 19de eeuw. Om beter zicht te krijgen op dit bodemarchief en om de impact op dit bodemarchief door de bouwactiviteit beter in te schatten is een bijkomend vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bouckaert, K., 2010: *Graven naar het verleden van Aalst. Het archeologisch onderzoek in de Nieuwstraat*, Mechelen (AS Rapportage 2010-26).

Bruggeman, J./L. Coremans/J. Van Buggenhout/L. Claessens/R. Ferket/N. Reyns/B. De Cupere/J. Palmer/W. Wouters, 2019: *Archeologische opgraving Aalst – Louis D'Haeseleerstraat. Annuntiaten- en Theresianenklooster*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 316).

De Groote, K., 2013: De stadswording van Aalst. Of hoe een Merovingische nederzetting uitgroeide tot een laatmiddeleeuwse stad, *M&L. Monumenten, landschappen en archeologie*, 31-1, 4-32.

Haslinghuis, E.J./H. Janse, 2005: *Bouwkundige termen. Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie*, Leiden.

Louis, A., 1961: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Aalst 71 E*, Brussel.

Vermeire, S./G. De Moor/R. Adams, 1999: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 22 Gent*, Brussel.

4.2 Websites

Cartesius (2019)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2019)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2019)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2019)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2019)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2019)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Made in Aalst (2019)
<http://madeinaalst.be/>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2019)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

Sanderus antiquariaat (2019)
www.sanderusmaps.com

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

